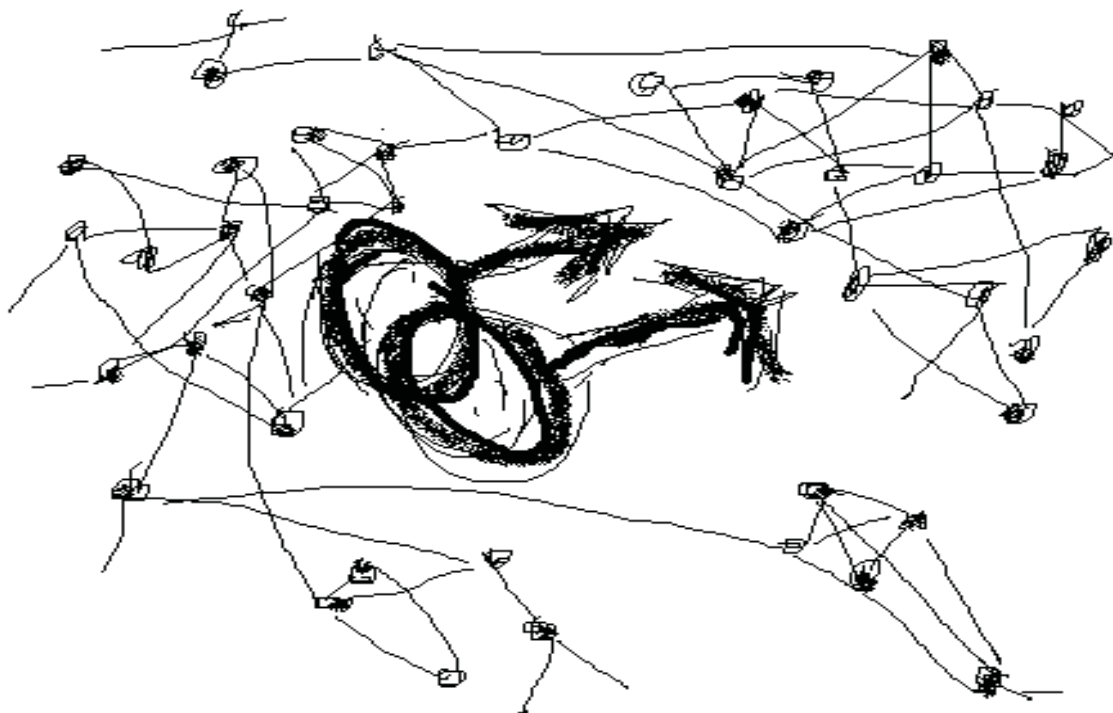

Gays vs. gays, familie en kerk

Kwalitatieve benadering van sociaal kapitaal en empowerment
in Quetzaltenango

Hyo Mee Duerinck
Universiteit Utrecht - juli 2008

Gays vs. gays, familie en kerk

**Kwalitatieve benadering van sociaal kapitaal en empowerment
in Quetzaltenango**

Hyo Mee Duerinck - 3147282
H.M.Duerinck@students.uu.nl
Universiteit Utrecht
Juli 2008

Dankwoord

In de eerst plaats wil ik mijn contactpersonen in Guatemala bedanken voor hun openheid, hulp en vrije toegang tot de gay scène en voor de leerrijke ervaring en de mooie herinneringen die ik daar aan over heb gehouden.

Ook mijn leraar en lerares Spaans, Ronnaldo en Marta, wil ik bedanken, zij hebben mij geholpen de Spaanse taal grondig onder de knie te krijgen en voor al de gezellige momenten.

Voor ondersteuning en commentaar tijdens de voorbereiding van mijn veldwerk, het veldwerk zelf en het schrijven van de thesis, wil ik Eva van Roekel bedanken. Ook Marc, Vero, Krist en Corinne wil ik bedanken voor hun commentaar.

Dank bij deze thesis gaat ook uit naar mijn vriend voor zijn steun en in het bijzonder voor zijn begeleiding naar de gay bar en afspreekpunten, die voornamelijk 's avonds en 's nachts plaatsvonden.

Ook mijn ouders wil ik danken voor hun grote steun en het feit dat ze altijd achter het verrijken van de geest staan.

In het bijzonder wil ik deze thesis opgedragen ter herinnering van mijn vader, die me tot op de laatste dag heeft gesteund bij het realiseren van deze thesis.

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Deel 1: literatuuronderzoek	4
Theoretisch kader	5
(Homo)seksualiteit	5
Homoseksualiteit in Latijns Amerika	6
Gender en homoseksualiteit in Latijns Amerika	6
Stigmatisering	9
Discours rondom sociaal kapitaal	11
Toepassing sociaal kapitaal bij homoseksuelen	15
Conclusie	17
Context hoofdstuk: Guatemala	18
Gay en terminologieën	18
Geïnstitutionaliseerde waarden: gender en kerk	20
Stigmatisering en sociaal kapitaal	21
Externe mechanismen van stigmatisering: AIDS en etniciteit	23
Conclusie	25
Deel 2: empirische gegevens	26
Gay zijn in Quetzalteekse samenleving	27
<i>Emic</i> definitie van gay	27
Grijze zone	28
Travestie & prostitutie	29
Houding van homoseksualiteit binnen samenleving	30
Verbeterende situatie = transitieperiode?	33
Conclusie	34
Coping strategieën en sociaal kapitaal (kerk en familie)	36
Homoseksualiteit: een zonde of niet?	36
Coping met de katholieke kerk	37

Coping met de evangelische kerk	38
Schaamte en schrik voor afkeuring door familie	40
Uiting binnen familie: korte termijn impact	40
Onmiddellijke acceptatie binnen familie	41
Uiting binnen familie: lange termijn impact	43
Conclusie	44
Gay gemeenschap: positieve en negatieve aspecten	45
Ontmoetingsplaatsen	45
Acties voor rechten van gays	46
Het belang van uiterlijk en gedragscode	47
De strijd om het ideaalbeeld	48
Op 30 al oud	49
Sociale klasse en type gay	50
Positieve steun	52
Conclusie	53
Externe invloeden: AIDS en etniciteit	54
AIDS	54
Etniciteit	55
Conclusie	57
Deel 3: conclusie	58
Conclusie	59
Referenties	64

Inleiding

Wanneer je een irisbloem ziet, heeft het veel kleuren. En elke kleur is verschillend, geen enkele kleur is dezelfde, zo zijn wij ook. We zijn allemaal gays, maar geen enkele lijkt op elkaar. We hebben verschillende gewoontes, verschillende manieren van zijn, verschillende manieren om ons te kleden. Dat is wat Arco Iris¹ was, want ondanks dat we niet gelijk zijn, waren we samen. Gescheiden zijn we niemand, samen waren we iets.

(Fernando – 9 april 2008)

Homoseksualiteit is een seksuele voorkeur van alle tijden en plaatsen. Het is eigen aan de oneindige seksualiteitsvariatie van de mens. Dit is ondermeer aangetoond door Witham en Mathy (1983). Ook beweren ze dat het percentage van homoseksuelen in maatschappijen gemiddeld even hoog is en stabiel blijft doorheen de geschiedenis. Ondanks dat homoseksuele voorkeur voorkomt in alle huidige samenlevingen is het nog verre van universeel geaccepteerd. Er zijn nog steeds natiestaten die sodomiewetten hanteren en vrijwillige seksuele activiteiten tussen volwassenen van dezelfde sekse reguleren.²

Terwijl in Guatemala de wet homoseksualiteit niet verbiedt, verzekert hij evenmin gelijke rechten voor personen met andere seksuele voorkeur dan heteroseksualiteit. In vele Latijns Amerikaanse landen vormt homoseksualiteit een taboe, waar geïnstitutionaliseerde vooroordelen zo zijn verankerd. Hierdoor kunnen homoseksuelen niet op bescherming van de mensenrechten rekenen via overheidsinstanties. Integendeel, het gebeurt zelfs dat homoseksuelen door overheidsinstanties zelf, zoals politie, worden lastig gevallen.³ In de wetenschappelijke literatuur spreekt men regelmatig van correlatie tussen homoseksualiteit en stigma. De UNDP (2000) rapporteert dat er eveneens sprake is van deze correlatie in Guatemala. Culturele waarden en normen die botsen met homoseksualiteit zoals genderopvattingen en godsdienst kunnen meer inzicht geven in de werking van stigma. Onder andere is hiernaar gekeken in dit onderzoek. Maar de hoofdfocus is echter gelegd op sociaal kapitaal van gays. Sociaal kapitaal kan namelijk in verband gebracht worden met stigma en

¹ Arco Iris is de naam van een vroegere gay organisatie in Quetzaltenango

² <http://www.iglhrc.org> (5 december 2007)

³ 2000 'Perspective Series: Human Rights in Guatemala since the signing of the peace accord.'

empowerment. Het bestuderen van stigma, coping strategieën en gay gemeenschap via sociaal kapitaal, kan meer inzicht geven in hun negatieve en positieve werking op het mogelijk maken van empowerment. Coping strategieën worden betrokken omdat de manier waarop gays omgaan met mechanismen van stigmatisering invloed kan hebben op mogelijke empowerment. Ook de gay gemeenschap kan hierin een belangrijke rol spelen, zoals het inleidende citaat weergeeft. Sociaal kapitaal brengt de aspecten stigma, coping strategieën en gay gemeenschap bij elkaar.

De centrale vraagstelling in dit onderzoek is daarom: In hoeverre beïnvloeden stigma, coping strategieën en de gay gemeenschap het sociaal kapitaal van homoseksuelen en de mogelijkheid van het proces van empowerment? Deze vraag wordt beantwoord met een literatuuronderzoek en met de empirische gegevens van het kwalitatief onderzoek dat ik in de stad Quetzaltenango heb verricht in de maanden februari, maart en april in 2008. De empirische gegevens zijn verworven via participerende observatie, informele gesprekken en open interviews met 31 informanten. Het antwoord op de centrale vraagstelling heeft daarom voornamelijk betrekking op de problematiek van homoseksualiteit in deze stad. Quetzaltenango is de hoofdstad van de provincie Quetzaltenango en wordt ook wel met de Quich'e benaming Xela genoemd. Het is de tweede grootste stad, op Guatemala Stad na, en telt ongeveer 119.000 inwoners. Deze stad is gelegen in de overwegend inheemse *altiplano* van Guatemala. Door de aanwezigheid van zowel ladino als indigena populatie, maakt dit Quetzaltenango een interessante onderzoekslocatie. Het betrekken van etniciteit geeft dit onderzoek een extra dimensie. Daarom is in dit onderzoek ook aandacht besteed aan de invloed van etniciteit op de werking van stigmatisering, coping strategieën en de gay netwerken op sociaal kapitaal van indigena homoseksuelen. Bovendien is naar de intersectie van etniciteit en homoseksualiteit in Guatemala en Latijns Amerika bijzonder weinig onderzoek verricht.

Een andere reden waarom gekozen is voor deze onderzoekslocatie is de geringe en recente aanwezigheid van een gay scène. Dit blijkt o.a. uit empirische gegevens van Witham en Mathy (1986), die dateren van 1975. Zij deden toen onderzoek naar homoseksualiteit in de hoofdstad Guatemala Stad, waar reeds sprake was van een gay scène. Dit was toen niet het geval in Quezaltenango:

One Indian [...] living in Quezaltenango [...] had a lover, and the two of them, without any contact with the homosexual lifestyle in the capital, thought they were the only homosexuals in Guatemala. They were surprised to learn that there were

many other homosexuals in the capital and even more surprised to hear that there were places such as bars where groups of homosexuals gathered. (1986: xxi)

Ondertussen is er in Quetzaltenango reeds sprake van een geringe gay scène. Dit geeft aan dat homoseksualiteit tijdens de laatste dertig jaar aan publieke ruimte en openheid heeft gewonnen.

De geringere en recentere ruimte voor de gay scène in deze stad is een interessante situatie voor een onderzoek naar sociaal kapitaal van homoseksuelen, omdat de gay scène hier nog in zijn kinderschoenen staat. Hierdoor kunnen verworven inzichten maatschappelijk relevant zijn voor verbetering in integratie van homoseksuelen en bestrijding van stigma. Dit kan interessant zijn voor o.a. rechtenorganisaties en overheidsinstanties. Daarnaast kunnen inzichten in o.a. wisselwerking tussen stigmatisering en sociaal kapitaal, en de intersectie van etniciteit en homoseksualiteit wetenschappelijk relevant zijn.

Alvorens verder te gaan met het literatuuronderzoek en de empirische gegevens, volgt een kort overzicht over de verdere inhoud. Het vervolg is in drie delen opgesplitst. Deel 1 bevat het literatuuronderzoek. In het eerste theoretisch hoofdstuk, 'theoretisch kader', worden belangrijke concepten besproken en verbanden gelegd. Vervolgens is er nog een tweede theoretisch hoofdstuk, 'context hoofdstuk: Guatemala', waarin de concepten en verbanden uit het theoretisch kader in de context van Guatemala zullen geplaatst worden. Deel 2 bevat de empirische gegevens. In het eerste empirisch hoofdstuk komen o.a. thema's als *emic* definitie van gay, stigma en verbeterende situatie aan bod. In het tweede empirisch hoofdstuk wordt gekeken naar de invloeden van stigmatisering en coping strategieën op sociaal kapitaal van gays binnen de segmenten familie en kerk. In het derde empirisch hoofdstuk wordt er gekeken naar de gay gemeenschap. In hoeverre is daar sprake van positieve en negatieve steun, die eventuele empowerment beïnvloedt? In het laatste empirisch hoofdstuk is aandacht besteed aan externe invloeden als AIDS en etniciteit op het sociaal kapitaal van gays. En in deel 3 wordt een eindconclusie gegeven waarin alle gegevens worden samengevat om de centrale vraagstelling te beantwoorden. Uiteindelijk wordt de thesis afgesloten met de referenties.

Deel 1

Literatuuronderzoek

Theoretisch Kader

Zoals in de inleiding reeds naar voren is gekomen, zijn centrale begrippen in dit onderzoek: homoseksualiteit, stigmatisering, coping strategieën, sociaal kapitaal en empowerment. De theorieën en ideeën rondom deze concepten zullen in dit hoofdstuk besproken worden en met elkaar in verband gebracht worden.

(Homo)seksualiteit

Etymologisch is het woord *homoseksueel* een Griekse en Latijnse hybride met het woord *homo*, dat afgeleid uit het Grieks *zelfde* betekent. Deze term kan en wordt voor zowel vrouwen als mannen gebruikt. Lesbienne daarentegen houdt altijd enkel vrouwelijke homoseksualiteit in.⁴ Maar in deze tekst zal met homoseksueel enkel mannen bedoeld worden. De etymologische betekenis suggereert dus seksuele interactie en affectie tussen personen van dezelfde sekse. Maar zoals Herdt (1997: 4) zegt: “*The sky is not always blue; it is more often gray.*” Zo is het concept homoseksualiteit niet altijd klaar en helder uit te leggen voor antropologen. De definitie voor deze term is namelijk erg betwistbaar. Wanneer we enkel nog maar naar het begrip seksualiteit kijken, is het al moeilijk een concrete en universele definitie te geven.

Seksualiteit wordt zoals vele verschijnselen op verschillende manieren ingevuld afhankelijk van cultuur tot cultuur en persoon tot persoon. Het informatieverwerkingsproces van de mens selecteert, structureert en categoriseert waarnemingen (Glassman & Hadad 2006). Een definitie van seksualiteit werkt op dezelfde manier. Nagel (2003) beschrijft seksualiteit onder andere als een sociale constructie opgebouwd uit begrenzingen. Hierdoor kunnen we in elke maatschappij classificaties van mensen identificeren volgens seksuele activiteit, identiteit, oriëntatie en lust. In deze definitie van Nagel (2003) wordt de nadruk gelegd op sociale constructie. Dit maakt duidelijk dat seksualiteit altijd afhangt van de sociale omgeving en dus de aanwezige cultuur. Ook homoseksualiteit zal dus gedefinieerd moeten worden in een bepaalde context.

⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Homosexuality> (12 januari 2008)

Homoseksualiteit in Latijns Amerika

Volgens Herdt (1997: 4) is het typerend dat een westerse waarnemer aanneemt dat iemand, die seks heeft met anderen van zijn of haar eigen sekse, geïdentificeerd wordt als 'homoseksueel'. Maar, zegt hij, in verscheidene culturen in de wereld bestaan er individuen van beide seksen en van verschillende etnische groepen die betrokken zijn in homo-erotische activiteiten, maar zich niet identificeren als "homoseksueel", "gay", "lesbisch", of zelfs niet "biseksueel". Voor een man kan er dus sprake zijn van homo-erotiek, maar bewaart zijn identiteit als bijvoorbeeld heteroseksueel. Dit beschrijft Herdt (1997: 4) als "*sexual practices "without sexuality"*" en is één van de grootste moeilijkheden die antropologen tegenkomen in het bestuderen van zelfde-gender relaties: namelijk het beschrijven van homoseksuele praktijken zonder homoseksualiteit.

Wanneer men spreekt over homoseksualiteit in Latijns Amerika heeft men te maken met het fenomeen homoseksuele praktijken zonder homoseksualiteit. Murray (1995: 49) integreert dan ook dit fenomeen om homoseksuelen in Latijns Amerikaanse culturen te definiëren: "[...] *ideal (cultural) norms distinguish masculine insertors (activos) who are not considered homosexuals from feminine insertees (pasivos) who are.*" Murray (1995) geeft aan dat homoseksueel zijn niet om de seksuele interactie tussen mannen zelf gaat, maar om de seksuele rol tijdens de interactie. Niet alle mannen, die copuleren met andere mannen, worden als een homoseksueel beschouwd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen zij die een actieve rol nemen en zij die een passieve rol nemen tijdens anale seks.

In het context-hoofdstuk wordt gekeken hoe homoseksualiteit gedefinieerd wordt in Guatemala. Homoseksualiteit die in zijn sociale context moet gedefinieerd worden en erg betwistbaar is, duidt erop dat de begrenzings van homoseksualiteit in de realiteit waarschijnlijk complexer zijn dan deze tweedeling volgens *activo* en *pasivo*. Wat deze definitie op basis van activo-pasivo indeling wel duidelijk maakt, is dat er genderideeën achter de definitie van homoseksualiteit schuilen. Murray (1995) maakt namelijk onderscheid tussen actief en passief met bestempelingen als respectievelijk mannelijk en vrouwelijk. Het zal dus relevant zijn om te kijken naar de waarden en normen van gender om homoseksualiteit te begrijpen in deze context.

Gender en homoseksualiteit in Latijns Amerika

Gender verwijst naar de culturele constructie van seksuele verschillen en gaat gepaard met genderrollen: de activiteiten die een cultuur toewijst aan elke sekse (Kottak 2004: 543). De meest klassieke genderclassificatie is de dichotomie tussen man en vrouw. Deze dichotomie is

in vele culturen zo geïnstitutionaliseerd dat ze een maatstaf vormt voor 'afwijkingen' van de hegemoniale genderpercepties (Herek 1998: 40). Ook de mate van aanwezigheid van traditionele genderrollen zou volgens Herek (1998: 40) invloed hebben op de maatstaf. Daarom wordt er in deze paragraaf naar drie dingen gekeken. Is er een traditionele genderstructuur aanwezig in Latijns Amerika? Vormt deze een maatstaf? En wordt homoseksualiteit daarom als 'afwijking' gezien? Dit is relevant om in de volgende paragraaf te kijken naar stigmatisering, die op basis van o.a. deze drie elementen aanwezig kunnen zijn.

In Latijns Amerika is er sprake van twee traditionele genderrollen: *machismo* en *marianismo* (Stevens 1973; Vasquez & Rosa 1999; Moreno 2007). *Machismo* is een soort van kult van viriliteit met wortels die teruggaan tot de Oude Wereld culturen (Stevens 1973: 90-91). Toen brachten de Spaanse Conquistadores het katholicisme met zich mee en de daardoor beïnvloede antihomoseksuele opvattingen. Deze opvattingen zouden een aanleiding zijn tot de vorming van de hedendaagse betekenis van mannelijkheid in Latijns Amerika, dat voornamelijk gerepresenteerd wordt door *machismo* (Hardin 2002). *Machismo* is dan ook gedefinieerd als een sociaal geleerd en versterkt stelsel van gedragingen (Gil & Vazquez 1996 in: Vasquez & Rosa 1999): een stereotype dat de nadruk legt op hypermasculiniteit, dat gekenmerkt wordt door dominantie over andere mannen, vertonen van sterkte, een succesvol repertoire van veroverde vrouwen, maar ook het duidelijk zichtbaar maken van heteroseksualiteit, minachting voor het feminiene en afwijzing van vrouwelijke kenmerken (Hardin 2002: 1-3).

Marianismo is, evenals *machismo* een culturele waarde, waarin vrouwen verwacht worden capabel te zijn om alle beproevingen (bv. de eisen van hun man) te kunnen uithouden. Dit vereist dat ze verzorger zijn voor anderen, in het bijzonder hun familieleden, volzaam, onderdanig en gehoorzaam zijn, gewillig zijn om mannen te behagen ten koste van alles, onwetend zijn over seks en passief zijn in seksuele interacties (Stevens 1973; Vasquez & Rosa 1999; Moreno 2006).

Er is een duidelijke complementaire structuur aanwezig in deze stereotype gender opvattingen. Kenmerken van vrouwelijkheid komen voornamelijk overeen met onderdanigheid en ondergeschiktheid en passiviteit, en die van mannelijkheid met dominantie, krachtigheid en activiteit. Deze tegenovergesteldheid markeert de dichotomie tussen mannelijkheid en vrouwelijkheid en zorgt voor minder ruimte voor diverse vormen van seksualiteit. Wanneer we terugblikken naar de vorige paragraaf en de definitie van homoseksualiteit in Latijns Amerika, zien we duidelijke overeenkomsten in de begrenzings

tussen heteroseksualiteit en homoseksualiteit en de begrenzungen tussen mannelijkheid en vrouwelijkheid.

We hebben gezien dat homoseksualiteit in Latijns Amerika wordt begrensd door seksuele rollen: passief en actief. De passieve rol is conform met die van de vrouw en de actieve met die van de man. Dit symboliseert de stereotype van vrouw als onderdanig en passief en van de man als dominant en actief. De actieve man in de homoseksuele interactie behoudt op die manier zijn mannelijkheid, terwijl de passieve man de begrenzungen van machismo overschrijdt en daardoor vervrouwelijkt wordt. Deze vervrouwelijking zorgt voor de stempel als homoseksueel. Kenmerken als homoseksualiteit en vrouwelijkheid staan tegenover de principes van machismo, die hypermasculiniteit, heteroseksualiteit en antifeminien gedrag benadrukken. Ook Trexler (1995, geparafraseerd in Hardin 2002: 19) bevestigt dat in vele gebieden van Latijns Amerika enkel de *pasivo* homoseksueel wordt genoemd en de actieve *hombre*. *Hombre* is het Spaans voor man. Dit toont aan dat een homoseksueel zijn nog verder gaat dan enkel met vrouwelijkheid geassocieerd te worden, namelijk dat een homoseksueel zelfs geen man meer is. Dit impliceert tevens ook dat man zijn gelijk is aan heteroseksueel zijn. Dit zegt veel over de culturele normen van mannelijkheid in Latijns Amerika en dat homoseksualiteit als 'afwijking' kan gezien worden.

Dit komt overeen met wat Herek (1998: 40-41) schrijft over attitudes t.o.v. homoseksuelen, namelijk dat in het algemeen mensen, die betrokken geraken in gedragsrollen of karaktereigenschappen vertonen die geassocieerd worden met het andere geslacht, niet positief bekeken worden. Hij specificceert dit door de nadruk te leggen op homoseksuelen:

This may be particularly true for gay people, who [...] are stereotypically perceived as having cross-sex traits, roles, and physical characteristics and who are apparently disliked as a result, particularly by those with traditional gender role attitudes. (Herek 1998: 40)

Wat Herek (1998) dus aangeeft, is dat homoseksuelen vanwege hun vrouwelijke stereotypering als schending van de mannelijke genderrol worden waargenomen en daardoor niet positief worden gezien, voornamelijk in een context met hegemoniale traditionele genderrollen. Daarnaast kan het universele inherente aspect van homoseksualiteit: cross-gender, meer inzicht geven in dit proces van afkeuring.

Machismo wordt hierboven beschreven als o.a. het duidelijk zichtbaar maken van heteroseksualiteit, minachting voor het feminiene en afwijzing van vrouwelijke dingen

(Hardin 2002: 1-3). Dit laat weinig ruimte voor homoseksualiteit, dat wordt gestereotypeerd als vrouwelijk. Een stereotype is een generalisatie van een eigenschap of eigenschappen. Inherent aan alle homoseksuele gemeenschappen is het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke leden, die variëren van zeer mannelijk tot zeer vrouwelijk (Witham & Mathy 1986: 68). Het vertonen van gedrag van de tegenovergestelde sekse wordt *cross-gender* gedrag genoemd. Volgens Witham en Mathy (1986: 68), die een cross-culturele studie naar homoseksualiteit hebben verricht, is cross-gender gedrag een aspect van een significant nummer van homoseksuelen in alle samenlevingen. *Cross-dressing* of travestisme is een voorbeeld hiervan. Dit betekent het kleden volgens de tegenovergestelde sekse en een travestiet de persoon is die zich kleedt volgens het tegenovergestelde sekse. Wel moet opgemerkt worden dat er ook heteroseksuelen zijn die aan travestisme doen. Hoe travestisme wordt gezien in Guatemala en Xela wordt besproken in het context-hoofdstuk en het eerste empirisch hoofdstuk. *Cross-gender* gedrag onder homoseksuelen steekt erg af ten opzichte van de traditionele gedragingen van mannelijkheid in Latijns Amerika. Hierdoor is dit aspect gemakkelijk waarneembaar. Generalisering van dit aspect over alle homoseksuelen ligt hierdoor voor de hand. Ook de definiëring van homoseksualiteit volgens activo-pasivo indeling laat dit merken.

Alles duidt er dus op dat in Latijns Amerika men inderdaad kan spreken van traditionele genderrollen die een maatstaf vormen voor homoseksualiteit als 'afwijking'/schending. Of dit patroon ook aanwezig is in Guatemala, zal in het context-hoofdstuk aan bod komen. Een logisch gevolg van dit patroon en een interessante hypothese hierover zou zijn: hoe vrouwelijker een homoseksueel wordt waargenomen, hoe minder positief hij zal bekeken worden. Of dit inderdaad zo is in Quetzaltenango, wordt duidelijk in de empirische hoofdstukken. Daarnaast vormt de bestempeling als overtreder van het algemene geloofssysteem -door aanwezigheid van de traditionele genderrollen volgens de stereotype *machismo* en *marianismo*- een aanlokkelijke broedplaats voor stigmatisering. Of dit ook geldt voor Guatemala zal in het context-hoofdstuk kort besproken worden. Omdat deze redenering gebaseerd is op gegeneraliseerde en gestereotypeerde genderrollen, moet ook worden gezegd dat genderrollen ook flexibeler en minder afgebakend kunnen zijn.

Stigmatisering

Volgens Miller en Kaiser (2001: 74) heeft stigma als kerneigenschap dat een gestigmatiseerde persoon een eigenschap heeft dat een gedevalueerde sociale identiteit binnen een bepaalde context met zich meebrengt. In '*Conceptualizing Stigma*' schrijven Link en Phelan (2001:

367) dat er sprake is van stigma wanneer de volgende intergerelateerde componenten tegelijkertijd optreden:

In the first component, people distinguish and label human differences. In the second, dominant cultural beliefs link labelled persons to undesirable characteristics – to negative stereotypes. In the third, labelled persons are placed in distinct categories so as to accomplish some degree of separation of “us” from “them”. In the fourth, labelled persons experience status loss and discrimination that lead to unequal outcomes. Finally stigmatisation is entirely contingent on access to social, economic, and political power that allows the identification of differentness, the construction of stereotypes, the separation of labelled persons into distinct categories, and the full execution of disapproval, rejection, exclusion, and discrimination.

De term kan dus worden toegepast wanneer elementen van bestempelen, negatieve stereotypering, verwijdering, status verlies en discriminatie naast elkaar en gelijktijdig gebeuren in een machtsituatie die de componenten van stigmatisering tot uiting laten komen.

Stigmatisering berust in interactie als ook in instituties en eveneens in het publieke als in het impliciete domein (Warren 1974). Om de impliciete kant van stigmatisering te verklaren, gebruiken Jones et al. (1984: 191) de term ‘*mindlessness*’, een concept oorspronkelijk van Langer (1978). Hij verklaart dit als volgt:

When we are “mindful”; when, for example, someone asks us if we really think cancer is contagious, or if we really think the mentally ill are typically dangerous criminals, we say, “of course not.” But in our more mindless moments -when we are not specifically concerned with rational deductions from the evidence at hand-we may be victims of more primitive categorization systems, those formed earlier in life and insufficiently challenged in mindful moments. (1984: 191)

Dit betekent dat stigma onder de oppervlakte kan liggen en mogelijk niet direct zichtbaar is. Mensen kunnen sociaal wenselijke antwoorden geven, ook zonder zich ervan bewust te zijn. Maar door sterke culturele waarden en normen die bijvoorbeeld tegenstrijdig zijn met homoseksualiteit, kunnen deze tijdens onbedachtzame momenten wel aanwezig zijn.

De correlatie tussen stigmatisering en homoseksualiteit is niet onbekend in sociaal wetenschappelijke studies (Goffman 1963; Herek 1991 & 1998; Jones et.al. 1984: 190; Warren 1974 e.a.). In de vorige paragraaf kwamen de eerste drie componenten van stigma duidelijk naar voren. Er werd weergegeven hoe homoseksualiteit in Latijns Amerika als vrouwelijk wordt gestereotypeerd en machismo vrouwelijkheid minacht en de nadruk legt op heteroseksualiteit. Dit allemaal leidt homoseksualiteit tot een gedevalueerde sociale identiteit, een kerneigenschap van stigma. Dit betekent echter niet dat elke homoseksueel de gevolgen van stigma draagt. Wanneer homoseksualiteit tot een gedevalueerde sociale identiteit leidt, zal enkel een homoseksueel de gevolgen van de stigma dragen, wanneer zijn homoseksualiteit kenbaar is door zijn sociale omgeving. Dus iemand die zijn homoseksualiteit goed weet te verbergen zal geen of minder gevolgen van stigmatisering ervaren. In hoeverre sprake is van stigmatisering van homoseksuelen in Guatemala en Xela zal in het context-hoofdstuk en empirische gedeelte aan bod komen.

Dat er een correlatie optreedt tussen stigmatisering en homoseksualiteit, betekent niet dat dit de enige correlatie is met stigma. Er kunnen ook andere factoren bijdragen aan mechanismen van stigmatisering dan slechts homoseksualiteit. Zo kan bijvoorbeeld armoede (Engbersen e.a. 2000) en etniciteit aan de basis liggen van discriminatie en uitsluiting (Nagel 2003). Ook kan er sprake zijn van een negatieve wisselwerking tussen aspecten van stigmatisering en homoseksualiteit. Door weinig werkalternatieven van homoseksuelen bijvoorbeeld, is travestie gecombineerd met commerciële seks soms één van de weinige mogelijkheden om aan inkomsten te komen. Bovendien blijkt uit studies dat homoseksuelen en sekswerkers de grootste risicogroepen zijn om het Hiv-virus op te lopen (Pan American Health Organization 2007: 383; Replogle 2005: 622) en AIDS vormt een veel gemaakte koppeling met stigmatisering (Toro-Alfonso et al. 2005; Chenard, C. 2007; Valdiserri 2002). Dus naast homoseksualiteit kunnen aspecten als sociaal economische status of klasse, etniciteit, commerciële seks en AIDS stigmatisering versterken (UNDP 2000; Witham & Mathy 1986) of homoseksuelen kwetsbaarder maken voor stigmatisering. Tevens zal het dragen van stigma een impact hebben op het sociaal kapitaal. Het bestuderen van sociaal kapitaal van homoseksuelen kan inzicht geven in hoe stigmatisering en coping strategieën zich manifesteren in sociale relaties en hoe dit eventuele empowerment kan beïnvloeden

Discours rondom sociaal kapitaal

Bourdieu (1980: 2), Franse socioloog en pionier van het concept, definieert sociaal kapitaal als het geheel van actuele of potentiële hulpmiddelen, die verbonden zijn aan het hebben van

een duurzaam sociaal netwerk. Het netwerk is min of meer geïnstitutionaliseerd in wederzijdse bekendheid en erkenning. Hiermee bedoelt hij het behoren tot een groep, zoals een groep actoren die gemeenschappelijke eigenschappen erkennen en verenigd zijn door permanente en nuttige relaties. In deze definitie legt Bourdieu (1980: 2) de nadruk op de beneficiaire gevolgen voor een individu dat deel uitmaakt van een duurzaam sociaal netwerk. Hij kenmerkt een duurzaam sociaal netwerk als gemeenschappelijke eigenschappen van actoren, die daarnaast ook verenigd zijn door de permanente en nuttige omgang met elkaar, zoals het verschaffen van materiële of symbolische voordelen. Het sociale netwerk is dus het product van bewuste of onbewuste investering, wat op korte of lange termijn beneficiaire sociale relaties (re)produceert. Aanvankelijk werd sociaal kapitaal geromantiseerd en onderzoeksliteratuur over dit concept ging dan ook vaak over de positieve gevolgen van dit concept (Portes 1998: 15). Maar sinds Bourdieu's lancering van het begrip is het al flink bijgeschaafd. Hier volgen drie verschuivingen in de betekenis van het concept.

Het concept sociaal kapitaal is ondertussen erg populair geworden en de toepassing ervan is erg breed. De betekenis en effecten van het begrip zijn dan ook erg bediscussieerd (Portes 2000: 1). In recentere wetenschappelijke literatuur (Leonard 2004, Svendsen 2006 e.a.) wordt bij het concept sociaal kapitaal niet enkel de nadruk gelegd op de uitkomsten van een sociaal netwerk, maar daarnaast ook op het sociale netwerk zelf. Sociale netwerken bestaan uit segmenten als familie, kerk, vrienden, werk enz. En kunnen ingedeeld worden in verschillende niveaus: micro-, meso- en institutioneel niveau. Sociaal kapitaal wordt bijvoorbeeld gedefinieerd als coöperatieve netwerken gebaseerd op regelmatig, persoonlijk contact en vertrouwen (Svendsen 2006). Daarnaast blijft sociaal kapitaal ook verwijzen naar de gecreëerde hulpmiddelen (ingeburgerde verplichtingen en verwachtingen, normen en waarden, informatiekkanalen, steun, diensten, enz.) door de manier waarop mensen met elkaar verbonden zijn, zoals bijvoorbeeld door familierelaties of het behoren tot een etnische groep (Burt 2005: 16; Coffé & Vandeweyer 2002: 3; Portes 1998; e.a.). Vastgelegd in de noties van sociaal kapitaal zijn concepten zoals reciprociteit en vertrouwen (Leonard 2004; Portes 2000; Svendsen 2006; Coleman 1997; e.a.). Sociale interacties die rijk zijn aan sociaal kapitaal zijn namelijk die waar reciprociteit werkt als een lijm die sociale, economische en politieke relaties samenbrengt. Zulke relaties zijn gebaseerd op vertrouwen en betrouwbaarheid (Leonard 2004: 934). Sociaal kapitaal in dit onderzoek is dus uiteengezet in twee elementen: de eerste, de sociale relatie die individuen het mogelijk maken om toegang te krijgen tot hulpmiddelen via hun omgangspersonen, en ten tweede, de hoeveelheid en de kwaliteit van deze hulpmiddelen (Portes 1998: 3-4).

Een tweede verandering in het concept sociaal kapitaal is dat men niet meer spreekt over enkel beneficiare gevolgen van sociaal kapitaal, maar ook over nadelige gevolgen die door Portes (1998) werden geïntroduceerd. Deze zijn terug te vinden in meer recentere onderzoeken. Portes (1998) heeft het over nadelige aspecten als bijvoorbeeld uitsluiting van buitenstaanders en restrictie van individuele vrijheid (Portes 1998: 15). Dezelfde sterke verbindingen, die voordelen met zich meebrengen voor leden van een sociaal netwerk, belemmeren anderen van toegang tot deze voordelen. Dit leidt tot uitsluiting en is vergelijkbaar met stigma. Mensen die een stigma dragen, zoals in dit geval homoseksuelen, worden ook uitgesloten op basis van een separatie tussen 'wij' en 'zij'. Met restrictie van individuele vrijheid wordt naar *closure* of te veel insluiting van de groep verwezen. Door *closure* worden hulpmiddelen en waarden en normen beperkt door die van de groep. Zo kan bijvoorbeeld sociale controle de vrijheid van de leden van een sociaal netwerk beperken door de verplichtingen die het netwerk creëert. Dit kan gekoppeld worden aan sterke maatschappelijke waarden die tegen homoseksualiteit ingaan, zoals bv. genderopvattingen, de invloed van religie en het belang van familie. Het belang van deze twee laatste aspecten zal in het context-hoofdstuk iets nader worden verklaard. Deze belangrijke waarden kunnen er toe leiden dat homoseksuelen beperkte vrijheid ervaren en zelfs hun homoseksualiteit gaan onderdrukken. Putnam (2002) maakt het feit dat sociaal kapitaal zowel positieve als negatieve kanten kent duidelijk door een onderscheid in *bonding* en *bridging* sociaal kapitaal te maken. Norris (2004: 31-32) citeert Putnam's woorden:

Bridging social capital refers to social networks that bring together people of different sorts, and bonding social capital brings together people of similar sort. This is an important distinction because the externalities of groups that are bridging are likely to be positive, while networks that are bonding (limited within particular social niches) are at greater risk of producing externalities that are negative.

Volgens Putnam is *bonding* sociaal kapitaal dus goed '*for getting by*' en wordt meer met negatieve bijproducten (bv. uitsluiting) geassocieerd, terwijl *bridging* sociaal kapitaal essentieel is '*for getting ahead*' en meer positief (bv. integratie) wordt beschouwd.

Maar Leonard (2004) en Norris (2004) wijzen erop dat het veel complexer is dan deze categorisering van het concept. Volgens Leonard (2004) is de analyse van Putnam over de uitsluitende aspecten van sociaal kapitaal niet volledig. De distinctie van Putnam tussen

bonding en *bridging* sociaal kapitaal gaat niet ver genoeg in het erkennen van de inherente ongelijke karakteristieken van zowel *bonding* als *bridging* sociaal kapitaal (Leonard 2004). Daarnaast geven Hall en Nelson (1996) aan dat sociale steun zowel positief als negatief kan zijn. Daarom maken zij onderscheid tussen positieve sociale steun en negatieve sociale interactie als elementen waaruit de relaties van leden van sociale netwerken bestaan. Dit kan dus zowel gaan over *bonding* als *bridging* netwerken. Barrera en Ainlay (in: Hall & Nelson 1996: 1744) erkennen twee belangrijke dimensies van positieve sociale steun, namelijk ‘emotionele steun’ en ‘probleemoplossende steun’. Emotionele steun gaat over expressies van warmte en goedkeuring, terwijl probleemoplossende steun verwijst naar advies of gerichte begeleiding die een persoon kan helpen om met een probleem om te gaan en op te lossen. Parallel met de positieve concepten zijn de negatieve concepten emotioneel misbruik en vermijdingsgericht advies. Het eerste verwijst naar kritiek, spot of afwijzing, terwijl met vermijdingsgericht advies het aanmoedigen van een persoon tot het ontkennen en vermijden van een probleem.

Doordat de betekenis van *bonding* en *bridging* als respectievelijk negatief en positief nogal rigide is, is de nadruk in dit onderzoek gelegd op zowel de beneficiare en de nadelige aspecten van sociaal kapitaal. Daarnaast is er ook een vaagheid in de beschrijving van Putnam over *bonding* en *bridging* als het samenbrengen van personen van gelijkaardige soort en verschillende soort. In de volgende paragraaf zal de toepassing van sociaal kapitaal in dit onderzoek verder uiteengezet worden.

Als laatste verandering in het concept sociaal kapitaal heeft er zich een discours ontwikkeld rond de rekbaarheid van het toepassen van het begrip tot groepen, steden en zelfs natiestaten. Aanvankelijk werd sociaal kapitaal op individueel niveau bekeken, zoals Bourdieu (1980) en Coleman (1990) het ook benaderen. Putnam (1993, 1995) lanceerde de verwijding naar collectief niveau van het concept (Portes 2000: 3). Ondanks dat deze veelvuldig is toegepast, kent deze verbreding enkele kritieke punten waaronder de meetbaarheid. Door deze draai in de definitie van sociaal kapitaal, is er weinig ruimte open gelaten voor overwegingen van andere mogelijke oorzaken van voordelen of nadelen die een collectieve groep ten deel kunnen vallen (Portes 2000: 5). Omdat de validiteit van het meten van collectief sociaal kapitaal hierdoor betwistbaar is en omdat dit onderzoek gaat over de sociale netwerken van eventueel gestigmatiseerde homoseksuelen, is er enkel gekeken naar individueel sociaal kapitaal.

Toepassing sociaal kapitaal bij homoseksuelen

Aangezien sociaal kapitaal teert op sociale interacties en confrontaties tussen actoren, is het logisch dat een stigma op een persoon invloed heeft op de samenstelling en aard van diens sociale netwerken. Zoals eerder behandeld in dit hoofdstuk, zal stigma leiden tot o.a. categorisering tussen ‘wij’ en ‘zij’, in dit geval homoseksuelen en heteroseksuelen. Dit kan gekoppeld worden aan *bonding* en *bridging* sociaal kapitaal. Putnam definieert immers *bonding* als een groep van dezelfde soort en *bridging* als een groep van verschillende soort. Dus men zou in dit onderzoek kunnen spreken over twee *bonding* groepen: dat van de homoseksuelen en die van de heteroseksuelen en een *bridging* netwerk, die voor relaties en interacties tussen homoseksuelen en heteroseksuelen staat. Maar zoals in de vorige paragraaf werd aangegeven, is de bepaling van *bonding* en *bridging* erg betwistbaar en liggen sociale netwerken complexer dan *bonding* en *bridging* als respectievelijk positief en negatief. Daarom zullen de termen *bonding* en *bridging* hiervoor niet gehanteerd worden. Wel zal in de eindconclusie gekeken worden hoe dit onderzoek kan bijdragen aan het discours rondom deze twee concepten.

Naast een indeling op basis van *bonding* en *bridging* kunnen sociale netwerken, zoals eerder aangegeven, ook in drie niveaus ingedeeld worden: micro, meso en macro. Vaak wordt min of meer de volgende segmenteninvullingen hiervoor gehanteerd. Het micro-niveau houdt de familie en dichte vrienden in. Deze netwerken wordt ook wel als een soort *bonding* netwerken gezien en wordt als positief beschouwd (Svendsen 2006). Op meso-niveau behoren de indirecte netwerken zoals verdere vrienden, werk, school, internet en publieke domein. Met macro-niveau worden institutionele netwerken bedoeld als overheid, justitie, politie en de kerk. De begrenzings tussen deze niveaus zijn echter fluïde. Daarom wordt in dit onderzoek enkel verwezen naar het segment zelf.

Zoals reeds in de vorige paragraaf is aangegeven, kent sociaal kapitaal zowel positieve als negatieve kanten. Positieve aspecten van sociaal kapitaal worden in dit onderzoek geassocieerd met hulpmiddelen, solidariteit, vertrouwen en positieve sociale steun (emotionele steun en probleemoplossende steun), terwijl negatieve aspecten van sociaal kapitaal worden gekoppeld aan discriminatie, uitsluiting, isolatie, beperking in vrijheid en negatieve sociale interactie (emotioneel misbruik als kritiek, spot of afwijzing en vermijdingsgericht advies als het aanmoedigen tot ontkennen en vermijden van een probleem). Daarom zal de aanwezigheid van beiden worden onderzocht binnen sociale netwerken van gays.

Omdat het onderzoek vanuit het perspectief van de Quetzalteekse homoseksueel bekeken wordt, ligt de nadruk in het onderzoek op netwerken tussen homoseksuelen en heteroseksuelen en homoseksuele netwerken. Zoals we in de vorige paragraaf gezien hebben, gaat sociaal kapitaal ook over waarden en normen. Daarom wordt het heteroseksuele netwerk enkel gebruikt om aan te geven, hoe geïnstitutionaliseerde waarden en normen aan de basis van stigmatisering van homoseksuelen kunnen liggen. Dit netwerk representeert in dit onderzoek daarom de heteroseksueel gerichte samenleving. Bovendien kunnen geïnstitutionaliseerde waarden en normen een sterke invloed hebben op de relaties tussen homoseksuelen en heteroseksuelen, door de stigmatisering die hieruit kan voortvloeien.

Mechanismen van stigmatisering komen overeen met negatieve aspecten van sociaal kapitaal. Hierdoor zou een verband gelegd kunnen worden tussen stigmatisering en afname van sociaal kapitaal. Dit verband wordt in het empirische deel verder onderzocht. Hierbij zal ook gekeken worden hoe de effecten van coping strategieën de werking van mechanismen van stigmatisering positief of negatief beïnvloeden. Meestal wordt “coping” gedefinieerd als persoonlijke, situationele, en/of sociale strategieën die mensen gebruiken om met situaties om te gaan, die ervaren worden als stressvol. Hoe mensen gebeurtenissen in het leven waarderen, welke coping strategieën ze gebruiken en hoe effectief deze zijn worden beïnvloed door situationele en persoonlijke factoren (Mohino et al. 2004: 41).

De positieve aspecten van sociaal kapitaal komen overeen met sleutelfactoren voor empowerment. Empowerment wordt gedefinieerd als het proces van het vergroten van persoonlijke, interpersoonlijke of politieke macht zodat individuen, families en gemeenschappen actie kunnen ondernemen om hun situatie te verbeteren en het kritisch begrijpen van hun omgeving (Gutierrez 1995: 229; Zimmerman et al. 1992: 708). Sleutelfactoren voor empowerment zijn toegang tot gewaardeerde hulpbronnen (bv. huisvesting, werk, inkomen, educatie), “stem en keuze” met betrekking tot steun en diensten, en stabiele relaties (Nelson & Walsh-Bowers 1994, geparafraseerd in Hall & Nelson 1996: 1752). Een verband zou dus gelegd kunnen worden tussen het opnieuw positioneren of de (re)constructie van sociaal kapitaal van een gestigmatiseerde persoon en empowerment en (her)integratie in de samenleving. Dit verband wordt eveneens in het empirische gedeelte verder onderzocht. De gay gemeenschap kan daarbij gezien worden als het opnieuw positioneren en (re)construeren van sociaal kapitaal. Samen kunnen ze bijvoorbeeld strijden voor de mensenrechten en elkaar steun bieden, wat gunstig kan zijn voor empowerment.

Conclusie

Doordat definities van homoseksualiteit vaak erg betwistbaar zijn en de definitie van Murray (1995) en Trexler (1995, geparafraseerd in Hardin 2002) gebaseerd is op een nogal rigide tweedeling, *pasivo* en *activo*, zullen begrenzings in de realiteit wellicht complexer liggen. Wat hun definitie wel weergeeft is dat genderpercepties een belangrijke rol kunnen spelen bij het bestuderen van homoseksualiteit. Door de aanwezigheid van traditionele genderrollen volgens stereotypes als *machismo* en *marianismo*, wordt homoseksualiteit in Latijns Amerika als ‘afwijking’ gezien en vormt dit een solide basis voor stigma. Stigma kan zowel expliciet als impliciet (in *mindless moments*) aanwezig zijn. Er zou een verband gelegd kunnen worden tussen stigmatisering en afname van sociaal kapitaal. Met sociaal kapitaal wordt in dit onderzoek de sociale relaties en de hoeveelheid en kwaliteit van hulpmiddelen op individueel niveau bedoeld en kent zowel positieve als negatieve kanten. De negatieve aspecten van sociaal kapitaal komen overeen met de mechanismen van stigmatisering. Coping strategieën kunnen de werking van stigmatisering positief of negatief beïnvloeden. De keuze van coping strategie en de manier waarop mensen hun situatie ervaren, kan beïnvloed worden door situationele en persoonlijke factoren. De positieve aspecten van sociaal kapitaal komen overeen met de sleutelfactoren voor empowerment. Hierdoor zou het opnieuw positioneren of de (re)constructie van sociaal kapitaal kunnen leiden tot het bevorderen van empowerment. De gay gemeenschap kan gezien worden als het opnieuw positioneren of de (re)constructie van sociaal kapitaal. Aangezien ook externe factoren als AIDS, etniciteit, commerciële seks en klasse kunnen bijdragen aan mechanismen van stigmatisering, kunnen deze ook invloed hebben op het sociaal kapitaal. In het volgende hoofdstuk zal deze theorie in de context van Guatemala geplaatst worden.

Context hoofdstuk: Guatemala

In het theoretisch kader is uiteengezet hoe in Latijns Amerika bepaald wordt wie wel en niet homoseksueel is, wat een basis vormt voor stigmatisering, wat stigmatisering en sociaal kapitaal inhouden en hoe deze twee termen invloed op elkaar kunnen hebben. Maar hoe zit dit in Guatemala?

Gay en terminologieën

In het theoretische kader hebben we gezien dat in veel Latijns Amerikaanse landen sprake is van homo-erotiek zonder homoseksualiteit en dit zich onderscheidt van homo erotiek met homoseksualiteit. Om homoseksualiteit te definiëren, wordt daarom in Latijns Amerika gebruik gemaakt van de activo-pasivo indeling. In Guatemala is homoseksualiteit echter op een heel andere basis gedefinieerd. Hieronder zullen aan de hand van een rapport van OASIS, een integrale seksualiteit en Aids steunende organisatie, enkele theoretische definities zoals gay, homoseksueel, HCH, travestie en transgender, kort uitgelegd worden in de context van Guatemala. Deze zijn relevant voor het empirische gedeelte. Er kan namelijk sprake zijn van discrepantie in theoretische definiëring en toepassingen van termen. De *emic* betekenissen van deze termen in Xela, worden uitgelegd in het eerste empirisch hoofdstuk.

In Guatemala vindt men min of meer dezelfde betekenis voor het woord <homoseksueel>, dat afgeleid is van de etymologische betekenis, maar er is nog een gebruikelijker woord, namelijk: <gay>. Daarom zal ik in de empirische hoofdstukken voornamelijk de term gay hanteren, want volgens een rapport over homofobie in Guatemala van de organisatie OASIS⁵ (2006) is <homoseksueel> en <gay> niet helemaal hetzelfde:

<Homoseksueel> is een seksuele oriëntatie van personen, zowel mannen als vrouwen, die voornamelijk gevoelens, verlangens, affectie, erotische en seksuele houding uiten naar personen van hetzelfde geslacht. Enkelen kunnen, in meer of mindere mate, lichaamstaal of houdingen hebben, die sociaal zijn toegewezen aan het andere geslacht. Hoewel dit laatste meer gerelateerd is met de genderidentiteit, dan met de seksuele oriëntatie. (OASIS 2006: 4)

⁵ OASIS staat voor *Organización de Apoyo a una Sexualidad Integral frente al SIDA*, een integrale seksualiteit en AIDS steunende NGO in Guatemala. Ze bieden steun aan de *Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (LGTB) community* in Guatemala

<gay> is een seksuele identiteit van personen, voornamelijk mannen, die zich fier voelen over hun homoseksueel zijn. (OASIS 2006: 4)

OASIS (2006) maakt een duidelijk onderscheid tussen de termen <homoseksueel> en <gay>. Met het woord <gay> wordt de nadruk op identiteit gelegd. Wanneer men fier is over zijn homoseksueel zijn, men accepteert het dus, neemt de persoon dit op in zijn seksuele identiteit en beschouwt hij zichzelf als gay. In de definitie van <homoseksueel> echter, ligt de nadruk op seksuele voorkeur. Men heeft dus voornamelijk gevoelens, verlangens, affectie, erotische en seksuele houding naar personen van hetzelfde geslacht, maar de personen zijn er niet per se fier op en beschouwen zich niet per se als gay. Hierdoor integreren ze dit niet in hun seksuele identiteit. Op deze manier maakt OASIS (2006) een onderscheid binnen de populatie die homoseksueel zijn, namelijk: gays en niet gays. Daarnaast bevat gay voornamelijk mannen in tegenstelling tot homoseksueel zijn dat zowel mannen als vrouwen bevat. Wat deze definities van OASIS (2006) dus duidelijk maken, is dat er voor een man sprake kan zijn van homo-erotiek, maar zijn identiteit als bijvoorbeeld heteroseksueel bewaart. Deze manier van definiëring van gay op basis van zelfdefiniëring laat ruimte voor de activo-pasivo indeling, maar ook voor uitzonderingen op deze indeling.

OASIS (2006) slaagt er in een duidelijk verschil te maken tussen homoseksuele praktijken zonder homoseksualiteit en die met homoseksualiteit. In het eerste empirische hoofdstuk zal deze definiëring van OASIS ondersteund worden. Daarbij zal gekeken worden waarom iemand die aan homo erotiek doet, wel of niet als gay wordt beschouwd en in hoeverre de activo-pasivo indeling hierbij van belang is. En hoe zit het met de begrenzing van de definitie volgens OASIS: Is er sprake van een grijze zone? Organisaties die zich richten op AIDS campagnes omzeilen de complexiteit van homo-praktijken zonder en met homoseksualiteit door de term HCH te hanteren. HCH staat voor *hombres que tienen sexo con hombres* ofwel mannen die seks hebben met mannen.

Zoals in het theoretisch kader naar voren kwam, is er in alle gay-gemeenschappen sprake van travestisme. Ook in Xela vormt travestisme onder andere een onderdeel van de gay-gemeenschap. Dit mag niet gegeneraliseerd worden tot alle gays, want enkel een klein deel van de gays zijn travestieten. In het rapport van OASIS wordt de volgende definitie voor travestiet gegeven:

<Travestie> is de praktijk van het dragen van kledingstukken die sociaal zijn toegewezen aan het tegenovergestelde geslacht. Belangrijk is het in acht nemen dat travestiet zijn niet een determinant is van seksuele oriëntatie, genderidentiteit of seksuele identiteit. (OASIS 2006: 4)

Aangezien travestie geen determinant is van seksuele oriëntatie, genderidentiteit of seksuele identiteit, kan de betekenis hiervan per persoon sterk verschillen. Dit zal in het eerste empirisch hoofdstuk ook naar voren komen.

De term transgender wordt erg weinig gebruikt in Xela. Maar omdat men in Xela deze anders benoemt, is het wel relevant om deze termen te definiëren binnen de context van Guatemala. In het rapport van OASIS (2006) worden transgender als volgt beschreven:

<transgender> is een genderidentiteit van personen wiens psyche: gedachten, emoties, gevoelens en gedragingen, niet corresponderen met het seksuele stereotype. Enkele transgenderpersonen gebruiken aanvullende hormonetherapieën voor de constructie van hun gender. (OASIS 2006: 4)

Transgender verwijst dus naar gedragingen en emoties van de andere sekse. Transgender valt onder het begrip trans. Volgens het rapport van OASIS (2006: 5) is trans een overkoepelend seksuele identiteit die zowel travestieten, transgenders als transseksuelen inhoudt.

Geïnstitutionaliseerde waarden: Gender en kerk

In het theoretische kader is aangegeven dat in Latijns Amerika de traditionele genderrollen volgens stereotypen als *machismo* en *marianismo* een goede basis vormen voor stigmatisering van homoseksuelen. In Guatemala is de dichotomie tussen mannelijkheid en vrouwelijkheid met de bijbehorende traditionele genderrollen (Zoon 2007) volgens *machismo* en *marianismo* nog erg voelbaar. De vrouw zorgt voor het huishouden en de kinderen. Daarnaast wordt ze vaak ontnomen van haar eigen wil en de mogelijkheid tot educatie en werk buitenhuis. Ze hoort te voldoen aan de wil van de man, ook op seksueel vlak. Dit, terwijl de man de dominante persoon is, vaak geld verdient en daarbij ook het recht heeft op zeggenschap. Overspelige relaties voor een man zijn geen probleem. Deze genderrollen worden in meer of mindere mate reeds van kleins af aan meegegeven. De familie is een belangrijk domein voor het leren van deze culturele normen en waarden, met de gevolgen van dien voor gays. Daarom is gekozen om binnen dit segment de invloeden van coping strategieën en stigmatisering op

sociaal kapitaal te bestuderen. Naast familie, neemt ook religie een centrale plaats in Guatemala. Hierdoor kunnen geïnstitutionaliseerde normen en waarden worden beïnvloed en doorgegeven via de godsdienst.

De officiële godsdienst van Guatemala is het rooms-katholicisme. Daartoe zegt een ruime meerderheid van de bevolking te behoren. Maar sinds de jaren tachtig kwam het protestantisme goed op gang. Guatemala is nu dan ook overspoeld met een enorme variëteit aan evangelische en protestante kerken. In 2005 was volgens officiële cijfers al 31 procent van de bevolking evangelisch. Daarnaast zijn er ook nog tal van kleinere stromingen (Zoon 2007). De meeste zijn wel gebaseerd op de bijbel, die meerdere malen vermeldt dat homoseksualiteit een zonde is en benadrukt de combinatie van man en vrouw. In literatuur over homoseksualiteit en Latijns Amerika wordt niet veel aandacht geschonken aan de rooms-katholieke of evangelische kerk, terwijl het belang van godsdienst aantoont dat het een belangrijke basis vormt voor waarde en normen. In het tweede empirische hoofdstuk wordt er gekeken naar de invloed van godsdienst en coping strategieën op het sociaal kapitaal van gays. Door het toenemende belang van de evangelische kerk, is hierbij zowel naar de katholieke als evangelische kerk gekeken.

Stigmatisering en sociaal kapitaal

De sterke aanwezigheid en invloeden van traditionele genderrollen en van het katholieke en evangelische geloof in Guatemala kunnen aanleiden tot discriminatie en stigmatisering van gays. Over discriminatie van onder andere gays in Guatemala rapporteert de UNDP⁶ het volgende:

Homoseksualiteit heeft altijd bestaan, maar in de verschillende stadia van de humaniteit is het op verschillende manieren gewaardeerd geweest, hoewel het zo goed als altijd discriminatie en kwellingen inhield. In de Guatemalteekse samenleving bestaan er segregatiemechanismen ten opzichte van mannelijke en vrouwelijke homoseksuelen gebaseerd op vooroordelen, traditionele normen, irrationele afwijzingen, verbod, legale en/of getolereerde barrières die hun

⁶ United Nation Development Program bracht in 2000 een rapport uit over discriminatie van bepaalde groepen in Guatemala: 'Guatemala: la fuerza incluyente del desarrollo humano'. Pagina 151 tot 155 gaat over personen met andere seksuele oriëntatie dan de heteroseksuele.
http://hdr.undp.org/en/reports/nationalreports/latinamericathecaribbean/guatemala/guatemala_2000_sp.pdf

toegangsmogelijkheden tot bronnen en realisatie van hun burgerrechten beperken. (UNDP 2000 :151)⁷

Hierin geeft de UNDP (2000) duidelijk een overzicht van mechanismen van stigmatisering ten opzichte van homoseksualiteit en beperking van sociaal kapitaal van gays. In dit rapport wordt de stigmatisering en vooroordelen tegenover homoseksuelen in Guatemala duidelijk benadrukt. Er wordt dan ook letterlijk vermeld dat ze gestigmatiseerd zijn: ‘*het stigma en de vooroordelen tegenover deze populatie*⁸’. Waarbij *deze populatie* naar homoseksuelen verwijst (p. 153). Vervolgens gaan ze verder over de sociaaleconomische stratificatie van de homoseksuele populatie en manifestaties van uitsluiting (werk, sociale omgeving, familie). Uitsluiting van deze groep trekt zelfs door tot het institutionele niveau van het juridische en politieke domein. Noch bij het openbare ministerie, noch bij de nationale burgerlijke politie bestaan er specifieke procedures om aangiften te doen van geweld ten opzichte van de mensenrechten van homoseksuelen (UNDP 2000: 155; OASIS 2006). In hoeverre werkelijk sprake is van een stigma in Xela, wordt in het eerste empirische hoofdstuk besproken. Ook de volgende vragen worden daarin beantwoord: Is er sprake van verbetering? Is verbetering gelijk aan een transitieperiode?

Meestal zijn achterdocht voor en wantrouwen over homoseksualiteit, die aan de basis liggen van deze mechanismen van stigmatisering, niet expliciet. De vooroordelen over homoseksualiteit zijn zo verankerd in de Guatemalteekse samenleving dat deze impliciet aanwezig is (UNDP 2000). Ook in het theoretische kader werd de impliciete kant van stigmatisering beschreven door Jones et al. (1984: 191) met de term ‘*mindlessness*’. In de context van Guatemala zullen de aangeleerde en aangenomen waarden en normen van gender en godsdienst wellicht een belangrijke rol hierin spelen.

Zoals reeds aangegeven in het theoretisch kader, is in dit onderzoek o.a. gekeken naar de invloeden van eventuele stigmatisering en coping strategieën op sociaal kapitaal en eventuele empowerment. Dit zal in het tweede empirische hoofdstuk aan bod komen. Doordat sociale netwerken uit veel segmenten bestaan, kan sociaal kapitaal vanuit vele invalshoeken bekeken worden. De focus in dit onderzoek is gelegd op het primaire netwerk familie en de

⁷ Vertaling uit het Spaans: *La homosexualidad ha existido siempre, pero en las diferentes etapas de la humanidad ha sido valorada de diferentes maneras, aunque casi siempre ha implicado discriminación y maltrato. En la sociedad guatemalteca existen mecanismos de segregación en contra de hombres y mujeres homosexuales, basados en prejuicios, normas tradicionales, rechazos irracionales, prohibiciones, barreras legales y/o tolerados que limitan sus oportunidades de acceso a los recursos y al ejercicio de sus derechos ciudadanos.*

⁸ Vertaald uit het Spaans: *el estigma y los prejuicios en contra de esta población*

institutionele netwerken: de katholieke en evangelische kerk. Het primaire netwerk familie is interessant om naar te kijken, omdat de familie centraal staat in Latijns Amerika (Vazquez & Rosa 1999), alsook in Guatemala (Zoon 2007) en tevens ook een belangrijke plaats is waar men culturele normen en waarden meekrijgt als gender. Bovendien worden goede banden binnen dit netwerk als positief gezien (Svendson 2006: 58) en vormt dit een belangrijk onderdeel van sociaal kapitaal. De sterke aanwezigheid van het katholieke en evangelische geloof is reeds eerder aangetoond en vormt daarom ook een interessante invalshoek. Naast deze twee netwerken zal ook sociaal kapitaal binnen gay netwerken aan bod komen. Door sterke banden die gekenmerkt worden door positieve steun en aanwezigheid van rechtenorganisaties voor gay zou dit sociaal kapitaal binnen dit netwerk positief kunnen werken voor het proces van empowerment. In hoeverre gay netwerken in Xela een solide basis vormen voor eventuele empowerment zal in het derde empirisch hoofdstuk beantwoord worden.

Externe mechanismen van stigmatisering: AIDS en etniciteit

Zoals reeds aangegeven in het theoretisch kader, kunnen naast homoseksualiteit ook nog andere elementen invloed hebben op stigmatisering en sociaal kapitaal. In deze paragraaf wordt daarom gekeken naar twee belangrijke aspecten in de Guatemalteekse samenleving die eveneens mechanismen van stigmatisering veroorzaken en relevant zijn in combinatie met onderzoek over gays.

Het eerste aspect is AIDS. Het eerste geval van AIDS werd door het Ministerie van Publieke Gezondheid gerapporteerd in 1984 (UNDP 2000). Sindsdien zijn er tussen januari 1984 en augustus 2005 8.685 gevallen gerapporteerd. Maar het werkelijke cijfer ligt wellicht veel hoger. In een artikel van 2005 wordt namelijk geschat dat er in Guatemala in werkelijkheid zo'n 70.000 mensen geïnfecteerd zijn met het Hiv-virus en dat dit cijfer behoort tot één van de hoogste cijfers in Centraal Amerika (Replogle 2005: 623). Bovendien behoort Quetzaltenango, de regio waar dit onderzoek heeft plaatsgevonden, tot één van de departementen met de hoogste concentratie aan Hiv-positieven binnen Guatemala (Pan American Health Organization 2007: 383). De meeste transmissie van het virus gebeurt via seksuele interactie. Volgens studies zouden homoseksuelen en sekswerkers de grootste risicogroepen zijn (Pan American Health Organization 2007: 383; Replogle 2005: 622). Stigmatisering op basis van AIDS kan sociale interactie met familie, vrienden, seksuele partners, collega's en gezondheidsprofessionelen negatief beïnvloeden. Gevolgen kunnen zijn: verlies van sociale steun, isolatie, verlies van werk en problemen bij toegang vinden tot

gezondheidsdiensten (Toro-Alfonso et. al 2005). AIDS kan dus een aanzienlijke bijdrage hebben aan mechanismen van stigmatisering en een serieuze impact hebben op het sociaal kapitaal van homoseksuelen. Drager zijn van het Hiv-virus kan voor homoseksuelen dus voor een dubbele stigma zorgen.

Een tweede aspect dat kan bijdragen aan mechanismen van stigmatisering is etniciteit. Het grotendeel van de Guatemalteekse bevolking maakt deel uit van de inheemsen/indigenas of de mestiezen/ladinos. Aangezien de stad Quetzaltenango gelegen is in de overheersende inheemse hooglanden van Guatemala (Witham & Mathy 1986), maken beide etnische groepen deel uit van de Quetzalteekse bevolking. Sinds de gewelddadige invasie van de Spaanse Conquistadors tot op de dag van vandaag is er sprake van discriminatie t.o.v. indigenas op basis van etnische gronden. De situatie van de inheemse bevolking duidt erop dat inheemse etniciteit gecombineerd met homoseksualiteit in Guatemala vergelijkbaar is met de moeilijkheden waar zwarte homoseksuelen in de V.S. tegenover staan: de uitdaging van het integreren van minstens twee centrale identiteiten, wat zwaar belast kan worden door de maatschappij (Loiacano: 1989). Tijdens de opkomst van gayrechten ontstond in de V.S. daarom het dubbele statement “*I am gay, and I am black*”.⁹

Een bijkomend aspect is dat indigenas voor het grootste deel behoren tot de arme en extreem arme inwoners van Guatemala. Cijfers spreken boekdelen: tot arm (2 dollar per dag) behoort 75% van de indigenas en 38 % van de ladinos, tot extreem arm (1 dollar) behoort 24% van de indigenas en 6,5 % van de ladinos (Zoon 2007). Indigena zijn correleert dus voor een groot deel met lage klasse. Dit kan bovenop etniciteit eveneens voor extra mechanismen van stigmatisering zorgen. In tegenstelling tot lagere klasse, bestaat de elite bijna uitsluitend uit ladinos die het geld en de macht hebben. Ook is er een grote groep middenklasse die voornamelijk uit ladinos bestaat (Zoon 2007). Deze groep is doorgaans heel katholiek en familiegericht en lijkt dus niet gunstig voor homoseksualiteit.

Daarnaast is ook de geografische verdeling van etniciteit minder gunstig voor indigena gays. Van de bevolking woont 65 procent op het platteland en meer dan de helft daarvan zijn indigenas (Zoon 2007). Witham en Mathy (1986: 84) geven aan dat homoseksuele sociale organisatie, dus de gay scène, meer mogelijk is, naarmate een populatie op een plaats toeneemt. Urbanisatie speelt hierin een belangrijke rol. Via urbanisatie wordt een grotere aanwezigheid van gays samengebracht, waardoor dit het sociaal organiseren van gays mogelijk maakt, in tegenstelling tot op het platteland. Dit maakt dat indigenas op het

⁹ Documentaire: ‘Fabelous! The story of queer cinema.’ op cinemax – 28 februari 2008

platteland meer geïsoleerd zullen zijn en het moeilijker zullen hebben om hun homoseksualiteit te kunnen uiten. Ook geven Witham en Mathy (1986: 83) aan dat de gay subcultuur in traditionele samenlevingen veel moeilijker kan ontwikkelen. Het cultuurverschil tussen indigenas en ladinos zou dus ook een verschil in de mate van stigmatisering kunnen maken.

Conclusie

In Guatemala wordt voornamelijk het woord gay gehanteerd. Daarom zal verder deze term gebruikt worden i.p.v. de term homoseksueel. Gay wordt gedefinieerd volgens zelfdefiniëring en integratie van homoseksualiteit in de seksuele identiteit. Zo wordt er onderscheid gemaakt tussen homoseksuele praktijken met en zonder homoseksualiteit. Dit wordt, samen met de definitie op basis van pasivo-activo indeling, getoetst in het eerste empirische hoofdstuk. Er is sprake van aanwezigheid van traditionele genderrollen en invloed van de katholieke en evangelische kerk. Deze geïnstitutionaliseerde waarden en normen vormen een solide basis voor stigmatisering. Organisaties als UNDP en OASIS rapporteren dan ook over aanwezige mechanismen van stigmatisering op basis van homoseksualiteit. Door cultureel aangenomen waarden, kan stigma ook impliciet aanwezig zijn. Gender en geloof kunnen zulke cultureel aangenomen waarden zijn. Door de centrale plaats van familie en religie in de Guatemalteekse samenleving, is de focus op deze netwerken gelegd bij het onderzoeken van sociaal kapitaal. Daarnaast is ook naar de gay netwerken gekeken. In de context van Guatemala en Quetzaltenango speelt ook etniciteit en AIDS een rol bij het onderzoeken van stigma en sociaal kapitaal. Daarom is hier ook een kort hoofdstuk aan gewijd in het empirische deel, dat nu volgt.

Deel 2

Empirische gegevens

Gay zijn in Quetzalteekse samenleving

Tot nu toe werd enkel een literatuurstudie gegeven. Daarin werd gay zijn gedefinieerd en ook werd aangegeven dat er sprake van stigmatisering is. Alvorens verder te gaan met sociaal kapitaal, zal in dit hoofdstuk getoetst worden in hoeverre deze aannames uit de literatuur werkelijk toepasbaar zijn binnen de Quetzalteekse samenleving. Daarom wordt gekeken in hoeverre de definities over gay van Murray (1995) en OASIS (2006) overeenkomen met de realiteit in Xela. Ook zal de reikwijdte van toepasbaarheid van het begrip gay worden uitgelegd. Verder zullen ook vragen beantwoord worden als: is er sprake van stigma? In hoeverre correleert de mate van discriminatie met de mate van het naar buiten dragen van vrouwelijkheid? Is er sprake van verbeterende situatie voor gays? En kan men spreken over een transitieperiode?

Emic definitie van gay

Het schemerde al behoorlijk toen ik 's avonds een afspraak had voor een interview met Juan, een klein mannetje van in de vijftig. We hadden elkaar ontmoet op een gay evenement, waarin hij participeerde. Juan wist dat ik onderzoek deed naar homoseksuelen in Guatemala en daar wilde hij zeer gewillig een keertje over spreken. Op weg naar zijn huis vertelt hij bijna nooit in de gay bar te komen, want men verwacht hem vaak voor gay en dat is hij niet. Toch heeft hij naast zijn vrouw, waarmee hij gehuwd is, ook een relatie met een man. Hij beschrijft de relatie van al 15 jaar met zijn mannelijke partner als liefdevol en een plek voor genegenheid. "Maar!" zegt hij: "hij raakt me nooit aan."

In het theoretisch kader werd een homoseksueel in Latijns Amerika volgens Murray (1995: 49) en Texler (in Hardin 2002: 19) gedefinieerd als een man die tijdens de seksuele interactie de 'vrouwelijke' passieve rol neemt. Dit terwijl mannen die de 'mannelijke' actieve rol nemen, zichzelf niet als homoseksueel zien. Van (seksuele) relaties tussen hetero mannen en gays is ook sprake in Xela. Er zijn namelijk hetero-mannen die een zwak hebben voor travestieten. Voor hen zijn travestieten een fantasie en nemen graag de actieve rol. Soms gaan

ze zelfs een relatie aan met een travestiet.¹⁰ Dit kan verklaard worden door de overvrouwelijke diva uitstraling van een travestiet, waardoor ze eigenlijk het uiterste van vrouwelijkheid vertonen. Travestieten hechten dan ook enorm veel aandacht aan uiterlijk en dragen graag sexy outfits. Voor een heteroman -al dan niet macho en/of getrouwd- kan een travestiet dan ook als sexy en aantrekkelijk gezien worden.

Daarnaast zijn er ook mannen, die vaak getrouwd zijn, maar daarnaast ook seks hebben met mannen en toch niet gay zijn. Meestal nemen zij eenduidig de actieve rol en worden niet beschouwd als gay.¹¹ Dat was ook wat het kleine mannetje Juan bedoelde met “*hij raakt me niet aan*”¹²: Juan neemt altijd de actieve rol en zijn partner de passieve. Hijzelf is daarom geen gay. De tweede reden die aangegeven wordt, is dat tussen het houden van één man of van de mannen.¹³ Er wordt hierbij duidelijk onderscheid gemaakt tussen <zij> (de gays) en <ik>. Juan heeft maar één seksuele relatie met een andere man, terwijl gays seksuele relaties aan gaan met veel mannen. Een derde vorm van onderscheid dat Juan maakt, is in de werkwoordkeuze om zich te onderscheiden van gays. Voor zichzelf gebruikt hij het Spaanse werkwoord voor <zijn>: <estar>, in de zin van tijdelijk/wisselende staat of functioneert als het werkwoord <lijken>.¹⁴ Voor de gays daarentegen gebruikt hij het Spaanse werkwoord voor <zijn>: <ser>, dat de inherente kwaliteiten en eigenschappen van het onderwerp uitdrukt.¹⁵ Uit dit voorbeeld zien we dat actieve en passieve rollen en het aantal partners kunnen dienen als reden om onderscheid te maken tussen homo-erotiek met seksualiteit en zonder. Maar is het wel zo simpel als de tweedeling tussen niet en wel zijn van gay?

Grijze zone

In Xela zijn er dus heteromannen die (seksuele) relaties aangaan met gays, zoals ook Murray (1995: 49) en Trexler (1995, geparafraseerd in Hardin 2002: 19) beschrijven. Maar, de separatie tussen actieve en passieve rol is niet volledig in Xela. Er wordt namelijk naast *pasivo* en *activo* een derde term gebruikt om de voorkeur van de seksuele rol uit te drukken: *versátil*. *Versátil* betekent wispelturig en duidt op zowel de actieve als de passieve rol.¹⁶ En bovendien zijn er gays die ook actief zijn of liever actief zijn. Er is duidelijk sprake van een

¹⁰ Interview: Pedro – 25 maart 2008

¹¹ Interview: Javier – 24 maart 2008

¹² Interview: Juan – 9 maart 2008

¹³ Interview: Javier – 24 maart 2008; interview Juan – 9 maart 2008

¹⁴ Gorden, R.L. & Stillman D.M.: *The Ultimate Spanish: Review and Practice*. Passport Books: Chicago, p. 16-17

¹⁵ Gorden, R.L. & Stillman D.M.: *The Ultimate Spanish: Review and Practice*. Passport Books: Chicago, p. 15

¹⁶ Interview: Javier – 24 maart 2008

grijze zone in de *pasivo- activo* indeling. Dit is wat de definitie van OASIS (2006), besproken in het context hoofdstuk, wel integreert. Daarin wordt gekeken naar de integratie van homoseksualiteit in de identiteit van een man die aan homo-erotische seks doet of gevoelens, verlangens en affectie vertoont naar een ander man, onafhankelijk van de seksuele rol of rollen die hij neemt.

Toch is de definitie van OASIS (2006) eveneens niet vrij van een grijze zone. Men spreekt in Xela namelijk over <discrete gays>. Discrete gays zijn mannen die meestal getrouwd zijn en kinderen hebben, maar discreet met hun gay zijn omgaan. Wanneer ze uitgaan naar de gay disco dan flirten ze en meer, maar meestal weet niemand van de familie of buiten de gay gemeenschap dit. Zij houden er meestal van om de passieve rol te nemen. Met hun vrouw ervaren ze reeds de actieve rol.¹⁷ Een persoon heeft altijd meerdere identiteiten afhankelijk van de omgeving waarin hij is. Hier zien we dat discrete gays homoseksualiteit niet geheel integreren in deze identiteiten. Ze doen dit enkel of vertonen gay gedrag zonder openlijk gay te zijn in de omgevingen waar het vanzelfsprekend wordt geacht, zoals de gay scène.

Ook jongens/mannen die nog in conflict zitten om zichzelf werkelijk gay te noemen, zitten in de grijze zone. Zij zijn nog in een overgangsfase van het ontdekken van hun homoseksualiteit en het aanvaarden hiervan. Daarnaast zijn er ook gays die niet getrouwd zijn en die hun gay identiteit wel zelf erkennen, maar omwille van mechanismen van stigmatisering hier niet openlijk voor uit willen/kunnen komen. Hun homoseksualiteit heeft dus geen erkenning in het publiek. In principe kan men over deze jongens/mannen eveneens spreken over discrete gays. Men kan dus concluderen dat er een wijde scala is van hetero tot gay. Kan men ook spreken, zoals Witham en Mathy (1986: 68) beweren, van een continuüm van mannelijkheid tot vrouwelijkheid onder gays.

Travestie & prostitutie

In Xela is het begrip gay vrij breed toepasbaar. Transgender valt bijvoorbeeld onder de *emic* betekenis van gay. Het woord transgender wordt eigenlijk bijna niet gebruikt. Een kapper heeft het steeds over dat hij gay is, maar ook vertelt hij het instinct te hebben van een vrouw en in het verkeerde lichaam geboren te zijn. Volgens de definitie van OASIS (2006) is hij dus eigenlijk transgender. De gay zelf verklaart dit echter met travestie. Travestie is voor hem een manier om naar buiten te brengen wat hij werkelijk is.¹⁸ De *emic* definitie van gay is dus erg

¹⁷ Interview: Javier – 24 maart 2008

¹⁸ Interview Julio – 22 februari 2008

breed en neemt veel verschillende vormen aan. Mannen die zich vrouw voelen, worden in Xela niet zozeer <transgender> genoemd, maar gay en travestiet. Men moet wel opmerken dat niet alle gays die aan travestie doen, dit doen omdat ze zich een vrouw voelen. Het vrouw voelen bij gays is meer een continuüm. Er zijn er die zich niet vrouw voelen, sommige af en toe, anderen weer iets meer en nog anderen helemaal. Zo zijn er ook gays die zich niet vrouw voelen, maar zich soms wel eens willen opmaken als vrouw en acteren als vrouw. De gay bar eigenaar bijvoorbeeld ziet travestie meer als een kunst, zoals theater. Elke zaterdag doet hij een act en draagt hij verschillende kostuums om de show te stelen.¹⁹ Voor de ene is het dus een act, voor de ander een manier van zijn.

Waar men wel onderscheid in maakt, is wat men in Xela travestieten en travestieten prostituees noemt. Travestieten prostitueren zich niet, en gaan niet als vrouw door het dagelijkse leven. Enkel 's avonds of bij gelegenheden maken deze gays zich op als vrouw. Dit integendeel tot travestieten prostituees, zij gaan vaak als vrouw door het dagelijkse leven en doen aan betaalde seks. Dit komt min of meer overeen met de definities van travestiet en transgender beschreven door OASIS (2006) in het context-hoofdstuk. Toch is er sprake in Xela bij zowel de prostituees als de travestieten prostituees in Xela van travestie en transgender volgens de definiëring van OASIS (2006). Gays, travestieten en transgenders kunnen in Xela niet makkelijk afzonderlijk bekeken worden, omdat de grenzen vaag zijn. Daarom zal ik de term transprostituee gebruiken wanneer ik het heb over wat men in Xela travestieten prostituees noemt. Voor hetgeen men in Xela travestieten noemt, zal op dezelfde manier naar verwezen worden. OASIS (2006) geeft immers aan dat travestie geen determinant is voor seksuele oriëntatie, genderidentiteit of seksuele oriëntatie. Tot nu toe is enkel uitgelegd wat gay zijn in Xela inhoudt, maar hoe wordt homoseksualiteit in de Quetzalteekse samenleving gezien? In het context-hoofdstuk werd aangetoond aan de hand van een rapport van de UNDP (2000) dat er sprake is van stigmatisering op basis van homoseksualiteit in Guatemala. Maar is dit werkelijk het geval in Xela?

Houding van homoseksualiteit binnen samenleving

Het onderwerp homoseksualiteit is een taboe in de Quetzalteekse samenleving.²⁰ Er wordt niet over gesproken in scholen of in de familie. De regionale media vermijdt het thema en de bijbel verbiedt het. In de scholen is het onderwerp seksualiteit al moeilijk bespreekbaar, laat

¹⁹ Interview Miguel – 08 maart 2008

²⁰ Informeel groepsgesprek: Jayme, Fernando en Felipe – 11 april 2008

staan homoseksualiteit.²¹ Het taboe trekt zich zelfs door tot op institutioneel niveau. Geen enkele politicus steunt openlijk homoseksualiteit en op juridisch vlak is er gebrek aan erkenning van mensenrechten voor gays.²² De familie staat erg centraal in Guatemala en discriminatie van homoseksualiteit vanuit de familie is ook niet ongekend. In de familie krijgt men op jonge leeftijd de culturele waarden en normen mee. Eén van de belangrijkste waarmee men wordt opgevoed, zijn genderrollen en –opvattingen. Deze kunnen tegenstrijdig zijn met het gevoel van gays.²³ Ook de geïnstitutionaliseerde kerk staat erg centraal en brengt antihomoseksuele normen en waarden met zich mee. Daarom kunnen deze culturele waarden en normen heel wat invloed hebben op de houding van homoseksualiteit binnen de Quetzalteekse samenleving.

Quetzalteken weten wel dat homoseksualiteit bestaat, maar gebrek aan informatie hierover en geïnstitutionaliseerde waarden en normen dragen bij tot het bestempelen van homoseksualiteit als mentale ziekte, hoer en zonde. Deze negatieve stereotypen duiden op stigma van gays en bevorderen uitsluiting en discriminatie. Alhoewel in Xela geweld toch veel gematigder is in vergelijking met de hoofdstad - van moorden is in Xela de laatste jaren bijvoorbeeld geen sprake²⁴-, zijn er wel voldoende schrijnende verhalen over sociale moeilijkheden, discriminatie en uitsluiting gerelateerd aan homoseksualiteit. Er is bijvoorbeeld sprake van agressiviteit en afkeuring jegens uiten van homoseksuele identiteit. Maar stigmatisering in Xela kan ook tot uiting komen in wat Langer (in Jones et. al. 1984: 191) '*mindless moments*' noemt. Men zegt bijvoorbeeld homoseksualiteit te accepteren, maar wanneer het gaat over bijvoorbeeld geloof, is het een zonde of een mentale ziekte.²⁵ Het lijkt ook alsof de zin: "ik accepteer gays." eerder een soort van statement is om te zeggen: "Ik weet dat ze bestaan, maar verder...". Daarnaast kunnen culturele waarden en normen er toe leiden dat gays zich verplicht voelen hun homoseksualiteit te onderdrukken of een dubbel leven te leiden. Er valt dus niet te ontkennen dat er sprake is van discriminatie op basis van homoseksualiteit. Toch spreekt niet iedereen over evenveel discriminatie.

Een aspect dat lijkt te correleren met het gevoel gediscrimineerd te zijn, is de mate waarin men zich naar buiten toe uit als vrouw of vrouwelijk. Dit kan verband houden met de mate waarin men zich vrouw of vrouwelijk voelt. Het naar buiten brengen van vrouwelijkheid wordt <ser obvio> genoemd, wat <voor de hand liggen> betekent. Gays die *obvio* zijn, zijn

²¹ Informeel gesprek: onderwijzeres Linda – 23 maart 2008

²² Informeel groepsgesprek: Jayme, Fernando en Felipe – 11 april 2008

²³ Interview: Fernando – 9 april 2008

²⁴ Interview: Ramón – 8 april 2008

²⁵ Informeel gesprek: katholieke lerares Spaans Teresa – 7 maart 2008

voornamelijk degene die meer discriminatie ondervinden. Dit is begrijpelijk, in een patriarchale samenleving vallen ze door hun vrouwelijke uitstraling meer op dan gays die niet *obvio* zijn. Travestieten zullen dus gemakkelijker negatieve reacties uitlokken. Er wordt dan ook aangegeven dat wanneer zij opgemaakt in het publieke domein verschijnen, te maken hebben met verbaal en soms ook fysiek geweld. Transprostituees worden, doordat ze meestal helemaal als vrouw door het leven gaan, met de negatieve gevolgen van *obvio* zijn het meest geconfronteerd. Een transprostituee vertelt hoe ze systematisch wordt gediscrimineerd in de maatschappij. Zo is ze ondermeer fysiek al serieus aangerand geweest, de publieke bussen voor haar huis stoppen nooit voor haar, ze wordt afgewezen wanneer ze een kamer/appartement wil huren, enz.²⁶

Gays die zich niet gediscrimineerd voelen, geven aan dat ze niet *obvio* zijn. De mate van discriminatie op basis van het uitdrukken van vrouwelijkheid sluit aan bij de stereotype genderopvattingen van *machismo*, dat staat voor minachting voor vrouwelijkheid.

Daarnaast spreekt men ook over het evenwicht vinden tussen hun homoseksualiteit en de samenleving. Dit hangt min of meer samen met het zijn van *obvio*. Om discriminatie te vermijden, spreekt men over het zoeken naar een evenwicht. Dit gaat over zichzelf een plaats geven binnen hun eigen identiteit en binnen de maatschappij. Hierdoor lokken ze discriminatie zelf niet uit, maar kunnen ze hun gay leven wel verder zetten. Discriminatie werd aanvankelijk door sommigen ook als een angst ervaren. De angst dat hen iets slechts zou overkomen op straat omwille van hun homoseksualiteit, maar door het vinden van een evenwicht neemt deze angst af.²⁷

Maar niet enkel de mate van vrouwelijkheid kan onder het zijn van *obvio* beschouwd worden. Ook het openbaren van homoseksuele gevoelens, affectie en aantrekkingskracht tot andere mannen in het publieke domein, kan eigenlijk als *obvio* beschouwd worden. Gays die openlijk hun affectie en gevoelens aan elkaar tonen, alsook gays die flirten met andere mannen -al dan niet gays- zijn voorbeelden hiervan, die los staan van de mate van vrouwelijkheid. Dit openlijk vertoon van homoseksualiteit kan eveneens verbaal en fysiek geweld uitlokken. Dit sluit evenals de mate van vrouwelijkheid aan bij het stereotype van *machismo*, dat ook staat voor het benadrukken van heteroseksualiteit. Op de vraag of gays worden geaccepteerd, valt duidelijk niet met ja te antwoorden, maar niet alle gays hebben het enkel over discriminatie en uitsluiting. Er zijn namelijk gays die aangeven dat ze op bepaalde

²⁶ Interview: Nadia – 6 april 2008

²⁷ Interview: Julio – 22 februari 2008; interview: Bayron – 11 maart 2008

vlakken worden getolereerd en geaccepteerd. Ook wordt er gesproken over een verbeterende situatie.

Verbeterende situatie = transitieperiode?

In Xela is er de laatste jaren sprake van meer tolerantie t.o.v. gays. Wat betreft acceptatie van homoseksuelen, zit Xela in een vrij sterk veranderingsproces. Vijf jaar geleden lag openlijke acceptatie van een gay namelijk nog vrij moeilijk. Toen werden gays meer lastig gevallen. Het gros van de mensen waren toen mentaal niet opengesteld omtrent het bestaan van homoseksuelen.²⁸ In het verleden was het vrij zeldzaam travestieten op straat te zien. Zich opmaken als travestiet werd meer thuis of op een afgesproken locatie zelf gedaan.²⁹ Nu gaan travestieten naar de disco of bar en lopen ze al opgemaakt over straat naar hun ontmoetingsplaatsen. Hieronder worden enkele redenen gegeven, die de verbetering kunnen verklaren.

De recente gay bar PalaLife Klishe zou hierin een bijdrage kunnen hebben. Deze is voornamelijk voor gay populatie bedoeld. Om één uur moet alles officieel sluiten in Xela, maar deze bar is de enige die nog open is na één uur. Hierdoor wordt PalaLife Klishe veelvuldig bezocht door heteroseksuelen die nog willen doorfeesten. Op deze manier komen heteroseksuelen in contact met gays, waardoor ze bewuster worden dat er gays bestaan en dat deze oké zijn.³⁰ Een andere bijdrage zou de oproer, een drie à vier jaar geleden, kunnen zijn, die ontstond vanuit de gay gemeenschap in Guatemala stad naar aanleiding van de officiële acceptatie van homohuwelijken in het katholieke Spanje. In de hoofdstad begon de gay gemeenschap te protesteren en eisten hun mensenrechten op. Omdat deze tumult zo sterk was, zorgde dit ook voor onrust in het congres en trok dit discours de aandacht van de media. Hier in Quetzaltenango, waar gays nog niet zo sterk aanwezig waren, was het rustiger.³¹ Maar door de aandacht in de media kreeg de Guatemalteekse bevolking -en dus ook de Quetzalteekse- te horen over het bestaan van gays. Aandacht krijgen van de media is ook één van de nevenaspecten van de organisatie OASIS in de hoofdstad. Het is een manier om duidelijk te maken dat homoseksualiteit bestaat in Guatemala.³² Een derde mogelijke bijdrage is de aanwezigheid van nieuwere generaties, die een meer open mentaliteit hebben, waardoor ze

²⁸ Interview: Miguel – 8 maart 2008

²⁹ Interview: Fernando – 9 april 2008

³⁰ Interview: Miguel – 8 maart 2008

³¹ Informeel gesprek Anna – 20 maart 2008

³² Interview Rolando – 28 februari 2008

meer tolerant zijn en zorgen voor minder discriminatie. De urbanisatie van de stad Xela zou hiervoor een mogelijke verklaring kunnen bieden.

Er zijn aanwijzingen dat de houding binnen de Quetzalteekse samenleving sinds enkele jaren wel toleranter is geworden, maar dit sluit mechanismen van stigma niet uit. Deze zijn nog steeds aanwezig. De term en het bestaan van gay is op redelijk niveau wel al gekend, maar termen als travestiet, drag show of transprostitutuee klinken nog steeds raar in de oren.³³ Tolerantie t.o.v. homoseksualiteit, zoals we gezien hebben in de vorige paragraaf, ligt nog vrij moeilijk. De vraag of gays in Xela werkelijk geaccepteerd worden, is daarom moeilijk te beantwoorden met ja of nee. Van echte algemene acceptatie kan men dus niet spreken. Is er dan wel of niet sprake van een transitieperiode?

Men zou kunnen zeggen dat een verbeterende situatie een transitieperiode is tussen geïnstitutionaliseerde stigma en volledige acceptatie en integratie van homoseksualiteit. Maar kan men wel spreken van een transitieperiode als een volledige acceptatie en integratie van homoseksualiteit onrealistisch is? Wanneer we globaal kijken naar de houding t.o.v. homoseksualiteit, kan gezegd worden dat er in het ene land meer acceptatie is dan in het andere. Maar zelfs in het seksueel liberale Nederland kan men niet spreken van volledige acceptatie en blijven niet-heteroseksuelen een benadeelde minderheid (Gijssels 1999: 7). Ook Witham en Mathy (1985: 181) geven aan dat gays een permanente minderheidsgroep vormen. Dit houdt in dat ze een benadeelde groep zijn, ze laag geacht worden, ze onvrijwillige door hun *ascribed status* behoren tot de minderheidsgroep. Deze statuut als minderheid voor gays kan verklaard worden door het feit dat groepsidentiteiten altijd gedefinieerd moeten worden in relatie tot wat ze niet zijn (Eriksen 2002: 10). Heteroseksualiteit wordt dus afgebakend via homoseksualiteit en de meerderheid en dominante groep is nu eenmaal altijd die met heteroseksualiteit. Heteroseksualiteit kent daarom een hegemoniale positie en maakt het moeilijk om gays van hun minderheidspositie af te krijgen. In plaats van een transitieperiode kan men daarom beter spreken van een verbeteringsproces.

Conclusie

Bij de afbakening van de *emic* betekenis van gay, is er in Xela sprake van definiëring volgens Murray (1995) en Texler (in Hardin 2002) hun pasivo-activo indeling, toch is deze iets te rigide. De definitie van OASIS (2006) op basis van integratie van homoseksualiteit in de identiteit is meer allesomvattend. Maar ook in deze definitie is er sprake van een grijze zone:

³³ Interview Miguel – 08 maart 2008

discrete gays. Verder is de toepassing van gay erg breed. In tegenstelling tot de wetenschappelijke definitie behoren transgenders ook tot de gays. Er wordt wel een onderscheid tussen travestieten en transprostituees gemaakt.

In Xela heerst er nog een taboe rondom homoseksualiteit. Ook worden de rapporten van OASIS en UNDP over stigma van gays in Guatemala bevestigd in Quetzaltenango. Gays dragen stigma's als mentale ziekte, hoer en zonde en brengt discriminatie en uitsluiting teweeg. Ook dat stigma tot uiting kan komen in *mindless moments*, wordt bevestigd. Daarnaast wordt ook de hypothese bevestigd dat hoe meer vrouwelijk een gay wordt waargenomen, hoe minder positief hij zal bekeken worden. Gays ervaren in Xela meer discriminatie naarmate ze meer *obvio* zijn. Daarnaast lokt meer openlijk uiten van homoseksualiteit eveneens meer discriminatie uit. Dit sluit aan bij het genderstereotype *machismo*. Discriminatie wordt door gays ook beschreven als een angst in het publieke domein. Dit kan weggenomen worden door een evenwicht te vinden tussen jezelf een eigen plek geven in je identiteit en het uiten binnen de samenleving.

Ondanks de stigma is er toch sprake van een verbeterende situatie. Redenen als confrontatie met homoseksualiteit, vernieuwing van generaties en urbanisatie zouden hierin een rol kunnen spelen. Het begrip gay is tegenwoordig dan ook meer bekend, maar termen als travestiet, drag show en transprostituee klinken nog raar in de oren. Omdat gays altijd in meer of mindere mate een minderheidsgroep zullen vormen kan men spreken over een verbeteringsproces.

Coping strategieën en sociaal kapitaal (kerk en familie)

In het theoretisch kader is een mogelijk verband gelegd tussen het dragen van stigma en afname van sociaal kapitaal. Dit verband wordt aan de hand van het sociaal kapitaal binnen de segmenten familie, katholieke en evangelische kerk bestudeerd. Hierbij wordt ook gekeken naar de invloed van coping strategieën op de werking van mechanismen van stigmatisering. Zo wordt er bij het segment familie o.a. gekeken naar het sociaal kapitaal van gays die zich nog niet geuit hebben, gays die zich net geuit hebben en gays die zich reeds lange tijd geuit hebben. Bij de segmenten van religie wordt o.a. gekeken naar het copen met de bestempeling van homoseksualiteit als zonde en de mogelijkheden die de katholieke en evangelische kerk biedt om coping strategieën te kiezen, die negatieve aspecten van sociaal kapitaal kunnen omzeilen.

Homoseksualiteit: een zonde of niet?

Religie in Xela en Guatemala staat erg centraal en speelt een belangrijke rol in het waarden en normensysteem van de Guatemalteken. Zoals in het context hoofdstuk is aangetoond, zijn de grootste stromingen in Guatemala het katholicisme en de evangelische beweging. Er zijn wel mensen die niet gelovig zijn, maar dat God niet bestaat is in Guatemala een vrijwel ongekende mening. Alom geweten is dat de bijbel, het woord van God, zegt dat homoseksualiteit een zonde is. De belangrijkheid en interpretatie van religie hangt sterk af van persoon tot persoon en kan soms ook als een coping strategie gezien worden.

Niet alle gays nemen de zonde van homoseksualiteit van de kerk letterlijk. Sommige gays kiezen om op hun eigen manier te geloven in God. Er zijn er die geloven dat we allen op deze aarde zijn, omdat God ons hier heeft geplaatst. Dus wanneer je gay bent, wist hij dat.³⁴ Anderen geloven dat God ons op het einde van ons leven zal vergeven voor de zonden die we hebben begaan.³⁵ Een bijzondere interpretatie is dat van een transprostitutuee, zij interpreteert haar homoseksualiteit als een straf voor haar vader, omdat die altijd slecht praatte over gays. Als straf heeft God hem een gay als zoon gegeven.³⁶ Wat deze uiteenlopende interpretaties duidelijk maakt, is dat homoseksualiteit geïntegreerd kan worden in eigen interpretaties, zodat homoseksualiteit acceptabel wordt binnen eigen religieuze leefwereld. En in zekere zin

³⁴ Interview: Miguel – 7 maart 2008

³⁵ Interview: Juan – 9 maart 2008

³⁶ Interview: Nadia – 6 april 2008

daarom ook in de samenleving waar God zo centraal staat. Terwijl de interpretatie van God en zijn bedoelingen op een individuele basis kan gebeuren, is participatie in de kerk een gemeenschappelijke gebeurtenis.

Coping met de katholieke kerk

In tegenstelling tot evangelies geloven katholieken in heiligen en beelden. Een katholieke praktijk is dan ook het houden van processies. De *Semana Santa* is één van de grootste en belangrijkste processies in Guatemala. Het is de periode waarin Jezus stierf en herrees. Dus wanneer men tijdens de processies in de *Semana Santa* de straten afloopt, herdenkt men de pijn die Jezus heeft moeten betalen.³⁷ Volgens één van de katholieke leraressen Spaans zijn er meerdere doelen om drager te zijn in een processie. Zo kan het dienen om een verzoek te doen of om God voor iets te bedanken. Vaak wordt ook geparticipeerd uit familietraditie. Een andere reden is het willen zijn van een goede katholieke persoon. Maar het deelnemen aan de *Semana Santa* kan ook als boetedoening dienen.³⁸

Er zijn katholiek opgevoede gays die zich volledig onttrekken van religieuze praktijken als de *Semana Santa*. De ene vindt het gewoon niet nodig en heeft zijn individuele manier van integratie van homoseksualiteit in religie zoals in de vorige paragraaf. En de andere vindt dat processies enkel voor kuise en goede mensen zijn en dat gaat niet samen met homoseksualiteit. In dit laatste geval verhindert homoseksueel zijn participatie doordat men zichzelf niet als zondeloos beschouwt.³⁹ Hierdoor worden deze gays (in)direct uitgesloten van het religieuze netwerk. Maar er zijn ook gays die andere strategieën hebben om hun homoseksualiteit te combineren met religieuze activiteiten.

Bijna alle gays die actief zijn binnen de katholieke kerk, hielden hun homoseksualiteit verborgen. Voor hen liet dit toe hun homoseksualiteit en religie te kunnen combineren. De *Semana Santa* kan hierbij als coping strategie dienen. Er zijn relatief veel gays die in processies participeren, voornamelijk als drager.⁴⁰ Het feit dat de *Semana Santa* ook als boetedoening kan dienen, zou de hoge participatie van gays in processies kunnen verklaren. Op de vraag naar het feit dat de kerk homoseksualiteit niet accepteert, antwoordt een gay:

“Maar met mij niet, dankzij God niet. Altijd heb ik het Hem verteld: mijn religieuze daden, in dit geval, is de boetedoening. Altijd heb ik het hem

³⁷ Interview: Bayron – 11 maart 2008

³⁸ Informeel Gesprek: Anna - 20 maart 2008

³⁹ Interview: Juan – 09 maart 2008

⁴⁰ Interview: Alberto – 27 februari 2008

opgebiecht. Altijd heb ik het hem verteld. En de drie verschillende priesters, aan wie ik het heb verteld, hebben me altijd advies gegeven en hebben me altijd goed advies gegeven.”⁴¹

De religieuze daden, waaronder de participatie tijdens de *Semana Santa*, kunnen als boetedoening dienen om in het reine te komen. Ook confessie op Goede Vrijdag werkt op deze manier. Positieve reactie op de biecht kan als acceptatie geïnterpreteerd worden, zoals dit voorbeeld weergeeft. Op deze manier sluit hij zichzelf niet uit het religieuze sociale netwerk.

Het krijgen van een positieve reactie op confessie van homoseksualiteit hangt af van de priester. En elk jaar veranderen priesters van kerk en dus locatie. Een andere gay, die ook deelneemt aan de processies, vertelt dat hij reeds lange tijd jaarlijks zijn homoseksualiteit biecht. Maar, hij heeft altijd afkeurende reactie gekregen - zoals homoseksualiteit is blasfemie - op de twee laatste priesters na. De ene bleek zelf gay te zijn. De andere zei dat God van ons allen houdt en dat Hij een doel heeft voor elke persoon. Als je dus gay bent, dan is dat zo.⁴² Dat er in Xela de laatste paar jaar priesters waren die meer open staan t.o.v. homoseksualiteit, kan duiden op een begin van een veranderingsproces van de katholieke houding t.o.v. homoseksualiteit. Om dit te kunnen concluderen, moet echter op langere termijn een grootschaliger onderzoek gedaan worden. Maar omdat acceptatie erg afhangt van de priesters, kunnen deze voorbeelden ook op toeval berusten.

Het feit dat homoseksualiteit verborgen wordt gehouden binnen de kerk, gebiecht wordt en aan boetedoening gedaan wordt, impliceert dat er gays zijn die zelf homoseksualiteit als een zonde zien. De afwijzing van homoseksualiteit binnen de kerk en in de bijbel kan daarom gezien worden als negatieve steun, als ondermeer uitsluiting en aanmoediging tot vermijden of ontkennen van homoseksualiteit. Dit benadrukt indirect negatieve aspecten van sociaal kapitaal en kan daarom minder gunstig zijn voor eventuele empowerment. Het feit dat er principes als boetedoening en biechten bestaan, maakt het wel mogelijk om een brug te slaan tussen homoseksualiteit en katholicisme.

Coping met de evangelische kerk

In tegenstelling tot het katholicisme is de evangelische levensstijl veel strikter. Idealiter drinkt men niet, rookt men niet en gaat men niet met de eerste beste naar bed.⁴³ Daarnaast kan ook

⁴¹ Interview: Bayron – 11 maart 2008

⁴² Interview: Ramón – 8 april 2008

⁴³ Interview: Fernando – 10 april 2008

een fatsoenlijk uiterlijk van belang zijn binnen een evangelische kerk.⁴⁴ Naast de afkeuring van homoseksualiteit, kent de levensstijl van veel gays aspecten die indruisen tegen een levensstijl volgens de evangelische kerk.⁴⁵ Dit verschil tussen het katholicisme en de evangelische beweging, samen met het ontbreken van boetedoening en confessie, maakt homoseksualiteit en de evangelische kerk moeilijker te overbruggen.

De afwijzing van homoseksualiteit binnen de evangelische kerk vormt een negatieve steun, die tot coping strategieën als uitsluiting en ontkennen of vermijden van homoseksualiteit leiden. Zo legt een evangelische gay uit hoe hij de zonde van homoseksualiteit aanvankelijk probeerde te vermijden:

In het algemeen ontweek ik alle type zaken die me tot zonde zouden brengen. Ik probeerde enkel thuis te zijn en in de kerk, niets meer. Ik hield er niet van om uit te gaan, uit angst om iemand te zien en iets slechts te doen. Ik had geen vrienden. Mijn enige vriend was mijn kamer, niets meer. Ik voelde me erg eenzaam. Ondanks dat er veel mensen om je heen zijn, begrijpt niemand het. Niemand kan je helpen, dit was de aanleiding dat ik eruit ben gestapt.⁴⁶

Dit voorbeeld geeft aan hoe het vermijden van homoseksualiteit wegens evangelische overtuigingen kan leiden tot een gevoel van totale isolatie en dus miniem sociaal kapitaal. Dit kan leiden tot het afstand nemen van de evangelische kerk. Doordat er geen overbrugging wordt gevonden, kunnen evangelische opvattingen tot uitsluiting van gays leiden. Door afstand te nemen van het evangelische netwerk, kan men de focus (meer) leggen op homoseksuele netwerken. In hoeverre men daar over positieve aspecten van sociaal kapitaal kan spreken, wordt in het volgende hoofdstuk besproken.

Empirische gegevens wijzen er op dat de kloof tussen homoseksualiteit en evangelische kerk groter is dan die met het katholicisme. Een transprostitutuee, die afstand nam van de evangelische kerk, vertelt hoe een evangelische dominee tekeer ging over haar vrouwelijke uiterlijk. Volgens de dominee was ze de duivel, een demon die naar de hel zal gaan. Dit in tegenstelling tot een ontmoeting met een katholieke priester, die vriendelijk was en geen probleem had met haar vrouwelijke uiterlijk.⁴⁷ In tegenstelling tot bij het katholicisme, kan de dominee geen vergiffenis verlenen, is er geen manier van boetedoening

⁴⁴ Informeel gesprek: Nadia – 6 april 2008

⁴⁵ Interview: Fernando – 10 april 2008

⁴⁶ Interview: Fernando – 10 april 2008

⁴⁷ Informeel gesprek: Nadia – 6 april 2008

en botst de evangelische levensstijl harder met die van gays. Dit zorgt voor hoofdzakelijk negatieve aspecten van sociaal kapitaal als afkeuring, uitsluiting en aanmoedigen tot vermijden en/of ontkennen van homoseksualiteit en kan eventuele empowerment verhinderen.

Schaamte en schrik voor afkeuring door familie

Waarden en normen die aanmoedigen tot vermijden en/of ontkennen van homoseksualiteit zijn ook aanwezig binnen het primaire netwerk familie. Uit schrik voor negatieve reactie, afkeuring, uitsluiting en meer, zijn er veel gays die hun homoseksualiteit verborgen houden voor hun familie. Deze schrik wordt voornamelijk gevoed door genderopvattingen en religie, die vaak een grote rol spelen in de familie.⁴⁸ Maar ook het aanzien en belang van de familie en principes van eer en schaamte kunnen aanleidingen zijn om homoseksualiteit niet te onthullen. Gays uit zulke families geven aan dat het openbaren van hun homoseksualiteit de eer van de hele familie zal treffen. Door hun homoseksualiteit te verbergen, willen ze vermijden dat hun ouders zich over hen schamen.⁴⁹ Dit kan samenhangen met de klasse waartoe de familie behoort.⁵⁰

Uit schrik hun familiaal netwerk te vernederen en te verliezen en zelf afgewezen te worden, zijn er veel gays die ervoor kiezen hun homoseksualiteit te verbergen. Op deze wijze onderhouden ze hun sociaal kapitaal, voornamelijk bestaande uit directe hulpbronnen: financiële steun, goedkeuring van de ouders, familie harmonie e.a. Maar, tegelijkertijd verloochent hij wel zichzelf. Dit kan erg belastend zijn. Bovendien is de aard van relatie tussen deze gays en hun familieleden hierdoor gevoelig en zwak. Er ontbreekt vertrouwen en de basis van de relatie is gebaseerd op valse gronden. Indirect voedt dit sociaal kapitaal negatieve en conflicterende gevoelens tussen hen zelf en culturele geaccepteerde normen en waarden. Om te kijken of de angst voor afkeuring en afwijzing gegrond is, is er gekeken naar de situatie van gays die zich geuit hebben.

Uiting binnen de familie: korte termijn impact

Hoe de familie, voornamelijk de ouders, reageert bij het uiten van homoseksualiteit, is erg uiteenlopend. Er zijn enkele gevallen waar ouders hun zonen onmiddellijk accepteren, maar er zijn meer verhalen over de moeilijkheden die gays met hun ouders hebben of hebben gehad. Twee duidelijke voorbeelden van onbegrip en directe impact op sociaal kapitaal wanneer de

⁴⁸ Interview: Pedro – 25 maart 2008

⁴⁹ Informeel gesprek: Angel – 20 februari 2008

⁵⁰ Interview Javier – 24 maart 2008

ouders erachter komen dat hun zoon gay is, zijn die van Pedro en Julio. Toen Pedro's ouders er achter kwamen dat hij een vriend had, werd zijn vriend bedreigd, moest Pedro op therapie bij een psycholoog en zijn financiële steun werd stop gezet. De gevolgen hiervan waren dat hij zijn studie aan de privé universiteit Landivar moest stoppen, geen huur meer kon betalen en geen plaats meer had om te wonen. Hij kon zelfs amper rondkomen om te kunnen eten.⁵¹ Op de vraag hoe de ouders van Julio reageerden toen hij hen inlichtte over zijn homoseksualiteit was het antwoord:

*Slecht. Ze sloegen me, ze behandelden me slecht, ze hebben me opgesloten in mijn kamer voor een maand. Voor een maand mocht ik er niet uit, enkel om naar de badkamer te gaan, niet meer. Ik heb mijn ontslag moeten indienen op mijn werk. Volgens mijn ouders was het een zonde om gay te zijn. Het was een zonde, het was slecht, enorm slecht om gay te zijn. Het was onmogelijk. "Waarom mijn zoon?" was hun reactie. Maar zo ben ik.*⁵²

Deze twee voorbeelden laten zien hoe het uiten van homoseksualiteit tot een breuk in het familie-netwerk kan leiden en negatieve steun als afwijzing, afkeuring en afname van hulpbronnen. Vaak leverde uiting van homoseksualiteit van andere gays binnen het familie-netwerk een vergelijkbaar negatief effect als die van Pedro en Julio.⁵³ Dit kan een directe negatieve impact hebben op het sociaal kapitaal: uitsluiting van het netwerk, negatieve steun en verminderen of wegvallen van hulpbronnen (financieel, materieel, onderkomen, gunsten, amusement, enz.) en toekomstmogelijkheden. Afname van sociaal kapitaal is dan ook een logisch gevolg. Toch zijn er ook aanwijzingen van directe positieve aspecten voor sociaal kapitaal bij het onthullen van homoseksualiteit.

Onmiddellijke acceptatie binnen de familie

Sporadische verhalen zijn die over onmiddellijke acceptatie homoseksualiteit door een ouder. Twee gays, Miguel en Bayron, vertellen over de verrassende reactie van hun moeders. Allebei accepteerden ze de homoseksualiteit van hun zoon vrijwel onmiddellijk. Miguel vertelt dat zijn moeder altijd erg tolerant en open is, ze steunt hem en zijn vrienden mogen aan huis komen. Zijn moeder had immers vijf jaar in de V.S. gewoond en haar beste vrienden daar

⁵¹ Interview Pedro – 25 maart 2008

⁵² Interview: Julio 22 februari 2008

⁵³ Interview: Rolando – 28 februari 2008

waren gays. Wanneer zij aanvoelde dat ook haar zoon gay was, vormde dat geen groot probleem.⁵⁴ De ruimdenkendheid van de moeder van Miguel lijkt doorslaggevend te zijn voor de positieve reactie op de homoseksualiteit van haar zoon. Deze ruimdenkendheid kent zijn oorsprong in de ervaring in de V.S. en de positieve confrontaties met gays.

Bij Bayron was de aanleiding tot vrijwel onmiddellijke aanvaarding van zijn moeder van andere aard :

De priester kende mijn mama heel goed. Hij was een vriend van mijn mama. En hij stelde me voor dat ik het haar vertelde. Daardoor ben ik er veel over gaan nadenken. En op een dag heb ik de moed bijeengeschraapt en heb ik haar verteld dat ik homoseksueel ben. Ik begreep dat zij het wilde proberen te begrijpen. Ik heb met de priester gepraat, hij heeft het aan haar uitgelegd en daarna heeft mijn moeder met mij gepraat. Daardoor was ze meer bewust van wat ik was. Ze zei: “goed, je bent zo.” En zei ook dat ze veel van me hield, dat ze me accepteerde zoals ik ben.⁵⁵

In dit geval speelt de priester, een aanzienlijke persoon, de bemiddelaar. Dat een priester homoseksualiteit accepteert, is niet bekend in Guatemala. Maar met de steun van deze priester overbrugt de moeder van Bayron de kloof tussen haar religie en homoseksualiteit en die tussen heteroseksualiteit en homoseksualiteit.

Ondanks men spreekt over onmiddellijke acceptatie, betekent dit niet dat het altijd over volledige acceptatie gaat. Miguel geeft aan dat hij zich voor een 90 à 95 procent geaccepteerd voelt door zijn moeder. Er blijkt dus toch ergens nog iets te schorten. Er zijn momenten dat zijn moeder wel problemen heeft met zijn homoseksualiteit, namelijk wanneer zijn moeder alcohol gedronken heeft. Dan zijn er wrijvingen en uit ze negatieve verbale expressies over homoseksualiteit. Ze heeft het dan bijvoorbeeld over de *huecos*, wat in het Spaans een verwijtend woord is voor gay. Of ze stelt zijn gay bar in vraag: waarom moet je bar nu een gay bar zijn?⁵⁶ Dit duidt op een impliciete aanwezigheid van afkeuring die tijdens ‘*mindless moments*’ naar boven komen. Dit geeft weer dat de afkeuring van homoseksualiteit dieper onder de oppervlakte kan liggen en daarom niet altijd direct waarneembaar is.

⁵⁴ Interview: Miguel – 7 maart 2008

⁵⁵ Interview: Bayron – 11 maart 2008

⁵⁶ Interview: Miguel – 7 maart 2008

Uit empirische gegevens blijken voornamelijk ouders de meeste moeite te vertonen bij het horen dat hun zoon gay is. In het algemeen tilden broers en zussen er minder zwaar aan en was er bij sommigen zelfs sprake van positieve steun en begrip. Ook bij verdere familie: nichten en neven en bij enkelen een tante, konden gays steun en begrip vinden, soms zelfs voor hun ouders wisten over hun homoseksualiteit. Er is dus niet enkel sprake van directe negatieve effecten bij het onthullen van homoseksualiteit in de familie. Maar uiting kan ook sterkere relaties opleveren, die op vertrouwen, begrip en steun gebaseerd zijn. Dit is ook het geval bij vrienden. De vrienden die ze overhouden na hun uiting, zijn vrienden die hen steunen door dik en dun. Hun aanvankelijke vriendennetwerk is misschien wel afgenomen, maar ze houden er veel sterkere vriendschappen aan over.⁵⁷ Tot nu toe zijn enkel de directe effecten besproken geweest, maar hoe is de situatie op lange termijn voor een gay die zich geuit heeft?

Uiting binnen familie: lange termijn impact

Bij gays die zich al sinds enige tijd hadden geuit binnen hun familie en waarbij de aanvankelijke reactie negatief was, bleek contact met de ouders meestal hersteld te zijn. Toen de ouders van Fernando er achter kwamen dat hij gay was, hebben ze hem het huis uit gestuurd omdat hij geen goed voorbeeld was voor zijn jongere broers en zussen. Nadat zijn ouders hem voor drie maanden hebben genegeerd, zochten ze weer contact en was de situatie beter. Ondanks zijn ouders, zijn zussen en broers nooit over dit thema praten, zegt hij dat zijn familie in zijn beste vrienden veranderd zijn:

Ze zijn anders geweest, maar nu houden ze van me, respecteren me en geven me mijn plaats. En voor wat dan ook, ik blijf het eerste kind in het gezin. En allen houden ze veel van me. Vroeger hielden ze niet zoveel van me, maar nu wel.⁵⁸

Ondanks de aanvankelijke breuk, zijn de familierelaties hersteld en verbeterd. Ook bij Julio, die werd opgesloten, zijn zijn ouders uiteindelijk bijgedraaid. Beetje bij beetje mocht hij weer zijn kamer verlaten en kon hij op termijn ook weer aan het werk. Nu, vele jaren nadat zijn ouders er achterkwamen dat hij gay is, woont hij nog steeds bij zijn ouders. Hij is erg gehecht aan hen en omgekeerd.⁵⁹

⁵⁷ Interview : Franco – 13 maart 2008; interview Fernando – 9 april 2008

⁵⁸ Interview: Fernando – 10 april 2008

⁵⁹ Interview: Julio – 22 februari 2008

In de twee voorbeelden zien we dat er op lange termijn een (re)constructie van het familiale netwerk plaatsvindt en dat de funderingen van de relaties zelfs stabiel en sterker zijn geworden dan voor de uiting. Zelfs een transprostitutuee, die aanvankelijk eveneens door haar moeder werd afgekeurd en afgewezen, vertelt dat ze uiteindelijk haar moeder als haar enige echte vriendin beschouwt.⁶⁰ Wat dus blijkt, is dat ook al wordt het thema homoseksualiteit niet helemaal aanvaard, het uiten ervan laat toe stabiele en duurzame relaties op te bouwen, gebaseerd op een solide basis van vertrouwen en positieve steun. Het uiten van homoseksualiteit kan op lange termijn dus bijdragen aan het proces van empowerment. Gays die al een poos over de confrontatie van hun homoseksualiteit met hun ouders en familie heen waren, hadden duidelijk die ene zorg minder dan gays die hun homoseksualiteit nog verborgen hielden. Bovendien voelden geuite gays zich meestal vrijer in hun gay leven.

Conclusie

Binnen de katholieke en evangelische kerk zien we dat het stigma “zonde” vaak leidt tot afname van sociaal kapitaal door (in)directe uitsluiting en het aanzetten tot vermijden en/of ontkennen van homoseksualiteit. Echter speelt ook de keuze in coping strategie hierin een rol en hebben ook situationele factoren hun bijdrage. Dit was ondermeer te merken in de katholieke en evangelische kerk. Situationele factoren als de mogelijkheid tot boetedoening en confessie, wat reinigend kan werken, laten meer ruimte voor overbrugging tussen homoseksualiteit en katholicisme dan binnen de evangelische kerk, waar situationele factoren als de verwachting van een strikte levensstijl en fatsoenlijk uiterlijk aanwezig zijn.

De coping strategieën waarmee gays met hun homoseksualiteit omgaan binnen familie, bestaan voornamelijk uit het verborgen houden of het uiten van homoseksualiteit. De eerste strategie wordt gekozen uit schrik voor negatieve aspecten en afname van sociaal kapitaal. Doordat de basis hiervan niet solide is, beperkt dit hun sociaal kapitaal. Bij de tweede strategie zien we dat op korte termijn er meestal inderdaad sprake is van negatieve aspecten en afname van sociaal kapitaal. Maar op lange termijn is er vaak sprake van een (re)constructie van sociaal kapitaal met een duurzamere en sterkere basis en daardoor gunstiger voor eventuele empowerment. Ook binnen vrienden-netwerken zorgt uiting van homoseksualiteit voor het naar boven doen drijven van echte vrienden. Echter moet rekening gehouden dat afkeuring nog wel in *mindlessness* naar boven kan komen.

⁶⁰ Interview: Nadia – 26 maart 2008

Gay gemeenschap: positieve en negatieve aspecten

Dit hoofdstuk gaat over de gay gemeenschap. In het theoretisch kader werd een mogelijk verband gelegd tussen het opnieuw positioneren of de (re)constructie van sociaal kapitaal en empowerment. De gay gemeenschap in dit geval, kan als het opnieuw positioneren of de (re)constructie van sociaal kapitaal en empowerment gezien worden. Daarom wordt in dit hoofdstuk gekeken naar, mogelijke ontmoetingsplaatsen, acties voor gay rechten en de aanwezigheid van positieve en negatieve aspecten van sociaal kapitaal binnen de gay gemeenschap.

Ontmoetingsplaatsen

De laatste en huidige gay bar/disco, genaamd <Palalife Klishe> is de meest vrije ontmoetingsplaats voor gays in Xela. Deze werd ongeveer twee jaar geleden gelanceerd in Zone1 en biedt een uitgaansruimte voor gays om zichzelf te zijn, gay vrienden te ontmoeten en zich te amuseren, zonder kritiek of beperkingen van buiten uit. Naast deze vaste ruimte voor gays, worden er jaarlijks ook tijdelijke ontmoetingsruimten of evenementen voor gays georganiseerd. Op een evenement kunnen gays met grote aantallen elkaar ontmoeten. Dit staat los van de gay bar. In Xela zijn er drie evenementen: Miss Xela, Mister Xela en Miss Ali. Via deze drie verkiezingen worden ruwweg drie verschillende type gays vertegenwoordigd, respectievelijk: mannelijke gays, vrouwelijke gays en indigena gays. Kandidaten voor de Miss verkiezing zijn gays die zich als vrouw verkleden, ofwel travestieten. Kandidaten van de Mister verkiezing zijn gays die zich enkel als man presenteren. En kandidaten van Miss Ali zijn gays die zich als een indigena vrouw presenteren. Dit onderscheid in presentatie is altijd hetzelfde, maar hoeft niet te corresponderen met het gender- of etniciteitgevoel van deelnemende personen. Zo kunnen ook ladinos op het Miss Ali evenement gekleed gaan als indigena vrouw. Omwille van bijvoorbeeld respect voor de indigena cultuur en traditie. Een evenement creëert een tijdelijke ruimte waarin gays, zoals in de gay bar, zichzelf kunnen tonen en elkaar vrij kunnen ontmoeten.

In Xela is er sprake van beperkte ontmoetingsplaatsen, die exclusief voor gays bedoeld zijn. Beperkte ontmoetingsruimte zou kunnen betekenen dat er minder mogelijkheid is voor gay netwerken. Toch hebben gays, naast de gay bar en gay evenementen, nissen gevonden om in het publieke domein andere gays te ontmoeten. De stadsparken, voornamelijk Centraal

Park, vormen bekende ontmoetingsplaatsen voor gays. Daarnaast ontmoeten gays elkaar ook in gewone bars of tavernes en bij gays thuis. Maar ook zijn er manieren om in het publieke domein te flirten. Zo flirten gays discreet via oogcontact of stappen recht op de man af en maken hun bedoelingen duidelijk. De reactie van de ander man laat diens interesse of seksuele voorkeur wel blijken. Daarnaast is ook het internet een erg populair medium voor gays om contact te zoeken met andere gays. Dit virtueel netwerk brengt gays bij elkaar van over heel Guatemala en soms ook met gays in het buitenland. De populariteit van dit medium kan gewijd worden aan de hoge anonimiteit tijdens het zoeken en kennismaken. In een traditionele samenleving als Guatemala, waar homoseksualiteit nog taboe is, opent dit medium de deuren voor gays gemakkelijker. Men hoeft op deze manier niet openlijk in het publieke domein op zoek gaan naar andere mannen.

Acties voor rechten van gays

In Xela bestaan er geen actieve gay organisaties. Er zijn wel enkele AIDS en/of gay organisaties, voornamelijk uit de hoofdstad, die zo nu en dan een praatje komen houden of educatieve infostanden openhouden tijdens evenementen in Xela. Sinds ongeveer februari-maart 2008 reist een AIDS-organisatie af, gevestigd in Tecún Uman, die maandelijks een week in Xela AIDS-preventiepraatjes houdt. Tijdens deze maandelijksse week organiseren zij ook speciale activiteiten voor gays.

Niet altijd is er sprake geweest van gebrek aan gay organisatie en activiteiten om de situatie te verbeteren. Enkele jaren terug bestond er nog een gay organisatie, die Arco Iris heette. Deze naam kent zijn begin al vele jaren terug in het verleden en is wat later uiteen gevallen. Sinds een ruw geschatte vijf á zes jaar, is deze een laatste keer helemaal opnieuw ontstaan, met nieuwe organisatoren en met nieuwe aangepaste doelstellingen onder het motto: "*Vivir con alegría, servir con pasión*". Er werden o.a. werkgroepen gehouden om de gays in Xela te verenigen. Tijdens deze workshops werd er bijvoorbeeld gekookt, geknutseld, choreografieën aangeleerd enz. Ook werden er evenementen georganiseerd om geld in te zamelen, educatieve praatjes gehouden, condooms uitgedeeld, AIDS-testen gedaan, enz. Jammer genoeg is deze groep uiteengevallen. Onenigheid en ruzies hebben uiteindelijk ongeveer twee jaar geleden geleid tot de totale desintegratie van deze eens succesvolle groep. Ook de stopzetting van de financiële en organisatorische steun van de gay organisatie OASIS uit de hoofdstad droeg bij aan het einde van Arco Iris. Eveneens door de onenigheden en gebrek aan verantwoordelijkheid binnen Arco Iris, verloor OASIS namelijk het vertrouwen in de enige actieve gay organisatie in Xela.

Een andere gay organisatie, die zich wou richten op indigena gays, heette *Tres Semillas* en kende ook financiële problemen. Deze organisatie is echter nooit van de grond gekomen. Zonder financiële steun is het moeilijk om de doelstellingen van de organisatie te realiseren. Voor financiële steun werden aanvankelijk buitenlandse contacten gelegd. Echter is het geld nooit tot de organisatie gekomen. Het geld zou namelijk door een groepslid achtergehouden zijn voor eigen gebruik. De groep is ondertussen weer bijeengekomen onder de nieuwe naam *sol y luna* met grootste plannen voor indigena gays, maar gebrek aan vertrouwen van andere organisaties die hen financieel zouden kunnen steunen, maakt het zeer moeilijk om de nieuwe gay organisatie van de grond te krijgen.

OASIS geeft aan dat men in Quetzaltenango er maar niet in slaagt een gay organisatie staande te houden. Hun vertrouwen hierin is duidelijk weggeëbd.⁶¹ Ex-organisator van Arco Iris geeft aan hoe moeilijk het is om nu nog een nieuwe organisatie te beginnen: “*Niemand heeft meer vertrouwen in ons*”. Gebrek aan vertrouwen, harmonie en saamenhorigheid, en vele onenigheden tussen gays vormen dan ook een grote barrière voor het oprichten van nieuwe gay organisaties, alsook gebrek aan vertrouwen van buiten uit verhindert financiële steun. Onenigheden onder gays maken tot op de dag van vandaag deel uit van de gay gemeenschap in Xela. Gays in Xela zijn daarom ook erg verspreid en opgedeeld in subgroepjes. En tussen deze groepjes en individuen onderling heerst er vaak spanning, discriminatie en insluiting/uitsluiting strategieën en het is moeilijk je daarvan te onderscheiden. Hieronder volgen enkele vormen van discriminatie en negatieve steun, die aan de basis liggen van de verdeeldheid en rivaliteit binnen de gay gemeenschap.

Het belang van uiterlijk en gedragscode

Een aspect van negatieve steun, als kritiek, spot en discriminatie, binnen de gay gemeenschap is gebaseerd op uiterlijk en gedragscode: hoe men zich kleedt, opmaakt, loopt, praat, enz.⁶² Veel gays hechten veel belang aan hun uiterlijk en presentatie. Zoals we in het theoretische kader zagen, worden gays gestereotypeerd als vrouwelijk. Dit stereotype blijkt wel een waarheid te bevatten, maar geldt daarom niet voor iedere gay. In meer of mindere hebben gays in Xela een vrouwelijke en verfijnde zorg voor uiterlijk en gedragscode. In Palalife Klishe was vrouwelijkheid afhankelijk van gay tot gay waar te nemen. Er waren altijd wel een aantal rijk uitgedoste travesties aanwezig, heupen die sensueel het ritme van de muziek volgden, mannen met hun lipgloss, geëpileerde wenkbrauwen, de stemmetjes die omhoog

⁶¹ Interview: Rolando – 28 februari 2008

⁶² Interview: Fernando – 10 april 2008

gingen, de verfijnde handbewegingen, enz. Het beoordelen van anderen op uiterlijk en gedragscode is dan ook niet ongekend binnen de gay gemeenschap.

Onder travestieten bijvoorbeeld komt deze discriminatie op basis van uiterlijk erg naar voren. Er is vaak een fierheid onder travestieten waar te nemen. Een fierheid over hun vrouwelijkheid, waarvan men de schoonheid via travestie extra wil accentueren. Een compleet uitgedoste travestie trekt dan ook gemakkelijk de aandacht van het oog, maar achter deze façade van fierheid schuilt vaak veel jaloezie, nijd, kritiek, spot en achterbaksheid voor populariteit en schoonheid. Het werkwoord "*quitar la peluca*": het weghalen van de pruik van een helemaal uitgedoste travestiet, maakt dit bijvoorbeeld duidelijk.⁶³ Het is namelijk de grootste belediging voor een travestiet die er bestaat. Het ontnemen van een travestiet haar mooie haren, kan daarom gezien worden als het ontkrachtigen van haar vrouwelijkheid en haar fierheid. Deze daad is zo beledigend dat zelfs enkel het uitspreken dat men de pruik heeft afgenomen van een travestiet (ook al is het niet waar) al enorm beledigend is.⁶⁴ De grote strijd die heerst onder travestieten en ook onder gays zorgt voor het circuleren van veel negatieve steun en voor oppervlakkige relaties binnen de gay gemeenschap. Deze negatieve aspecten van sociaal kapitaal druisen in tegen de sleutelfactoren voor empowerment.

De strijd om het ideaalbeeld

Een ander aspect dat een basis kan vormen voor interne discriminatie is het lichaam. Een gay vertelt hoe moeilijk hij het heeft, evenals veel andere gays, met het probleem van overgewicht. Obesitas noemt hij het zelf eerst, maar meer dan wat mollig is hij niet en obese gays binnen de gay gemeenschap zijn moeilijk te vinden. Waar hij eigenlijk op duidt, is het belang van een slank figuur dat vergelijkbaar met het vrouwelijke modellenideaal en dat heerst voor veel gays.⁶⁵ Of men nu een travestiet is of niet, er was weinig duidelijkheid over wat maakt dat de ene gay er wel, niet, meer of minder aandacht aan besteedt. Slechts één gay vertelt hoe hij helemaal weg is van dikke gays, maar voegt er aan toe hoe raar andere gays dat vinden, want allen houden ze van slank.⁶⁶

Dikke gays worden niet geaccepteerd binnen de gay gemeenschap. Zij worden bespot. Slank zijn daarentegen wordt meer aantrekkelijk gevonden. Soms eet men zelfs niet, omdat de standaard zegt dat men slank moet zijn. Anorexia en boulimie kunnen dan ook problemen

⁶³ Interview: Javier – 24 maart 2008

⁶⁴ Telefoongesprek: Javier – 23 maart 2008

⁶⁵ Interview: Fernando – 10 april 2008

⁶⁶ Interview: Nico – 13 april 2008

vormen voor gays.⁶⁷ Een gay, die anorexia had, vertelt hoe hij zijn extra kilo's ervaart binnen de gay gemeenschap:

*“Ik sta voor de spiegel en vind me dik, ondanks het niet zo is. Ik weet dat ik niet mager ben. Ik ben een beetje struis, maar het is niet extreem. Dus de gay gemeenschap vindt je dik, je bent een varken tot je zelf gelooft in die verschrikkelijke leugens.”*⁶⁸

Doordat de centrale waarde van slank zijn spot en zelfkritiek voedt, kan dit gezien worden als een vorm van negatieve steun. Zich te veel laten beïnvloeden door het slankheidsideaal kan bovendien tot eetstoornissen als boulimie en anorexia leiden. Dit allen belemmert het proces van eventuele empowerment.

Op 30 al oud

Leeftijd hangt min of meer samen met uiterlijk en kan ook een reden zijn om zich gediscrimineerd te voelen. Hoe ouder je wordt, hoe minder je functioneert binnen de gay gemeenschap. Met oud wordt zo'n 30 jaar of meer bedoeld.⁶⁹ Een gay van 47, die alleen woont, heeft het moeilijk met zijn leeftijd. Hij is niet zo blij zijn leeftijd te onthullen. Op de vraag waarom hij het er moeilijk mij heeft, antwoordt hij:

*“Nu ik niet meer zo jong ben, begin ik soms na te denken... Ik ben alleen en er is niemand die voor me zou kunnen zorgen. Een vriend, die ook gay is, vertelde me dat hij getrouwd is met zijn huidige vrouw, omdat hij vroeger naar zijn toekomst had gekeken en zichzelf alleen zag...”*⁷⁰

Dit antwoord geeft aan dat het moeilijk is om als gay een vaste mannelijke partner te vinden. Dit is waarschijnlijk onder andere te verklaren door gebrek aan trouwheid binnen gay relaties. Als het gaat om seksleven zijn vele gays erg losbandig. Een gay vat het kort samen: *“Als er één woord is dat er niet bestaat onder gays, is het wel trouwheid.”*⁷¹ Al zijn er wel die enkele trouwe uitzonderingen. Daarnaast kan hogere leeftijd het vinden van een partner

⁶⁷ Interview: Fernando – 10 april 2008

⁶⁸ Interview: Fernando – 10 april 2008

⁶⁹ Interview: Fernando – 10 april 2008

⁷⁰ Interview: Felipe – 16 april 2008

⁷¹ Interview: Javier – 24 maart 2008

bemoeilijken. Wat het hierboven genoemde citaat ook aangeeft, is dat huwen met een vrouw ook zijn sociale voordelen kan hebben. Het kan namelijk gemakkelijker een duurzame en stabiele relatie opleveren. Over duurzame relaties tussen gays hoort men niet veel. Bovendien geeft een relatie met een vrouw ook de mogelijkheid voor kinderen. Een getrouwde gay met kinderen, vertelt dat hij misschien geen vrij gay leven kan leiden, maar hij zijn kinderen niet zou hebben willen missen.⁷²

Evenals lichaam, uiterlijk en gedragscode vormt ook ouderdom een bijdrage aan mechanismen van stigmatisering, maar dan vanuit homoseksuele netwerken. Bovendien draagt dit bij aan de negatieve steun die circuleert binnen homoseksuele netwerken. Een andere mogelijke bijdrage hieraan kan de werking van classificatie volgens sociale klasse en type van gays zijn.

Sociale klasse en type gay

Discriminatie op basis van klasse was moeilijk waar te nemen. De gay bar eigenaar beschrijft een indeling in oplopende volgorde van sociaal economische niveau: *las choleras, las prostitutas, las parqueros, las travestis, la clase media, media alta en de VIP*. Hierop zou volgens hem discriminatie gebaseerd zijn binnen homoseksuele netwerken⁷³. Echter is zijn beschrijving nogal rigide en wordt het door andere gays niet helemaal bevestigd. Termen als *Choleras* en *parqueros* worden door gays van de middenklasse wel gebruikt om aan te tonen dat ze boven deze twee groepen staan wat klasse betreft.

Choleras zijn degene die over zeer weinig geld en mogelijkheden beschikken. Ze worden gezien als mensen waaraan je eigenlijk alles kunt bevelen omdat ze lager staan. *Parqueros* zijn gays die in stadsparken rondhangen. In plaats van in de gay bar een partner te leren kennen en te flirten, zoeken ze enkel naar de bevrediging voor één keer in de stadsparken. In tegenstelling tot prostituees doen ze het niet voor het geld. Deze groep wordt ook gekenmerkt door hun levenshouding. Een ex-organisator van Arco Iris vertelt hoe ze vroeger hebben geprobeerd deze groep te betrekken in hun activiteiten, maar daarin zijn ze nooit echt geslaagd. *Parqueros* leven voor onmiddellijke hulpbronnen. Voornamelijk direct zichtbare baat motiveert hen. Hun levensvisie is eenvoudig. *Parqueros* berusten in hun manier van leven. Ze willen niet meer, dan ze hebben en verlangen niet naar verbetering.⁷⁴ De enige informant, die tot deze categorie behoort, bevestigt dit. Zijn simpele levensvisie en –stijl kan

⁷² groeps gesprek tijdens voorlichting over seksualiteit voor gays door Educavida in samenwerking met ASI: David – 10 april 2008

⁷³ Interview: Miguel – 7 maart 2008

⁷⁴ Interview: Fernando – 9 april 2008

gezien worden als een coping strategie voor zijn harde verleden, dat getekend is door een jeugd van misbruik en pedofilie. Enkel het heden telt voor hem, zonder spijt of hoop. Door deze roekeloze levensstijl is de kans op Hiv-besmetting vrij realistisch.⁷⁵ Of dit te generaliseren valt tot een groep van *parqueros*, benodigt verder onderzoek. Deze informatie duidt wel op een sociaal kapitaal van voornamelijk korte relaties, hulpbronnen van zeer korte termijn en weinig ruimte voor eventuele empowerment.

Onderscheid in middenklassen en hogere klasse is niet waargenomen en vereist verder onderzoek. Wel worden er onder gays types als travestiet en transprostitutuee onderscheiden. In hoeverre dit samenhangt met een bepaalde sociaal economische status, benodigt nog verder onderzoek. De sterke aanwezigheid van vrouwelijkheid bij deze twee types kan zorgen voor een bepaalde vorm van discriminatie binnen de gay gemeenschap. Er zijn bijvoorbeeld gays die vinden dat travestieten zo op vrouwen lijken, dat ze vanwege hun seksuele voorkeur geen relaties met hen willen.⁷⁶ Dit kan ervaren worden als een afwijzing. Het lijkt voor de hand liggend dat prostituees vanwege hun beroep gediscrimineerd zouden worden. Echter werd er weinig verteld over discriminatie van prostituees binnen gay netwerken. Daarom is niet duidelijk geworden in hoeverre prostituees gediscrimineerd worden op basis van hun beroep en benodigt dit meer onderzoek. Wel is er onder prostituees zelf negatieve steun vastgesteld zoals nijd en jaloezie omwille van cliënteel. Ook wordt veel slecht over elkaar gepraat. Een transprostitutuee vertelt dat ze haar collega transprostituees niet tot haar vrienden beschouwt, want als het erop aan komt sta je alleen.⁷⁷

Een ander type gay is de eerder besproken discrete gay. Hiertoe behoren o.a. gays uit de hogere klasse. Deze hebben bijvoorbeeld zeer belangrijke betrekkingen, als bijvoorbeeld politicus, runnen belangrijke ondernemingen of komen uit zeer goede families. Hierdoor verkiezen ze of voelen ze zich gedwongen om hun homoseksualiteit in het geheim te uiten of te onderdrukken. Echter behoren niet enkel gays uit hogere klasse tot deze groep. Een transprostitutuee geeft aan dat het grotendeel van haar cliënteel tot deze groep behoort en die komen uit alle klassen en soorten gays.⁷⁸ Het feit dat discrete gays hun homoseksualiteit verborgen willen houden, beperkt dit in mindere of meerdere mate contact met andere gays. Wanneer discrete gays wel contact hebben met andere gays, erkennen ze deze gays afhankelijk van de context waarin ze elkaar ontmoeten. Wanneer een discrete gay

⁷⁵ Interview: Nico – 13 april 2008

⁷⁶ Interview: Pedro – 25 maart 2008

⁷⁷ Interview: Nadia – 6 april 2008

⁷⁸ Interview: Nadia – 26 maart 2008

bijvoorbeeld met zijn moeder in de supermarkt loopt, zal hij anderen negeren.⁷⁹ Dit kan door geuite gays als hinderlijk voor hun relatie beschouwd worden.⁸⁰ Ook kan het willen verborgen houden van homoseksualiteit leiden tot openlijke afkeuring, expliciet vertonen van afgunst en discriminatie van andere gays om de buitenwereld te tonen dat men het zelf niet is.⁸¹ Het willen verborgen houden van eigen homoseksualiteit kan dus leiden tot discriminatie van gays en beperkingen in sociale relaties met andere gays, dit ten koste van eigen sociaal kapitaal van anderen, en van eventuele empowerment.

Positieve Steun

Ondanks de vele mechanismen van stigmatisering binnen homoseksuele netwerken, die niet gunstig werken voor eventuele empowerment, zijn er ook wel positieve aspecten aan homoseksuele netwerken. Ook al zijn er veel verdelingen binnen de gay gemeenschap en is er onderlinge strijd, door het behoren tot een bepaalde vriendengroep kent een gay wel positieve steun. Binnen groepjes kan men op positieve steun rekenen bij bijvoorbeeld moeilijke momenten en bij eigen ontwikkeling. Groepjes van travestieten steunen elkaar bijvoorbeeld in het proces van leren en voorbereiding van opmaken en kleden als vrouw. Voornamelijk bij eigen vrienden binnen de gay gemeenschap kan men dus wel rekenen op positieve steun.

Ook transprostituees en internet vormen extra nissen voor gays voor positieve steun in de Guatemalteekse samenleving. De transprostituee kan gezien worden als een toevluchtsoort voor discrete gays die hun homoseksualiteit helemaal niet kunnen uiten.⁸² Bij transprostituees kunnen deze gays hun homoseksualiteit beleven, terwijl ze hun homoseksuele anonimiteit binnen de samenleving kunnen bewaren. Ook het internet, zoals reeds is aangegeven in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk, is een discreet medium.⁸³

Een andere vorm van positieve steun is die via de jaarlijkse evenementen. Ondanks de invulling en doelstelling van elk van de drie evenementen verschilt, houdt de aanwezige populatie een variatie van soort gays in. Niet enkel indigena gays gaan naar Miss Ali gaan of travestieten naar Miss Xela. Vaak zijn alle types aanwezig om de deelnemers te steunen. Daarnaast kunnen ook de educatieve thema's op een evenement, die soms aan bod komen, gezien worden als een positieve steun. Dit kunnen thema's zijn zoals discriminatie van gays en indigenas, AIDS, discriminatie onder gays, trouwheid enz. Deze onderdelen dienen

⁷⁹ Interview: Miguel – 7 maart 2008

⁸⁰ Interview: Fernando – 9 april 2008

⁸¹ informeel gesprek: Angel– 21 februari 2008; interview: Fernando – 9 april 2008 ; interview: Nadia – 6 april 2008

⁸² Interview: Nadia– 26 maart 2008

⁸³ Interview: Javier – 24 maart 2008

meestal als educatief element om meer bewustwording te creëren over onderwerpen die aan de basis liggen van de moeilijkheden die gays in Guatemala bezighouden.

Conclusie

Eén gay bar/disco en drie evenementen die op jaarlijkse basis plaatsvinden, bieden een ruimte in Xela waar gays zich kunnen amuseren en andere gays ontmoeten zonder beperkingen of kritiek van buiten af. Dit zou een basis kunnen vormen voor nieuw sociaal kapitaal, dat empowerment kan bevorderen. Echter is men binnen de gay gemeenschap eveneens niet vrij van mechanismen van stigmatisering. Basissen die negatieve aspecten van sociaal kapitaal met zich meebrengen zijn het belang van uiterlijk en lichaam en leeftijd, type, cliënteel alsook waarschijnlijk klasse. Dit draagt eveneens bij aan de afwezigheid van gay organisaties.

Ondanks de vele mechanismen van stigmatisering binnen gay netwerken zelf, kan men in deze netwerken ook wel positieve steun vinden. Vooral binnen vriendengroepjes kan men rekenen op positieve aspecten van sociaal kapitaal. Ook transprostituees hebben via hun beroep een bijzondere rol een positieve en belangrijke rol binnen de gay gemeenschap voor discrete gays. Ook het discrete internetmedium kan als positieve steun gezien worden. Een andere vorm van positieve steun zijn de educatieve momenten op evenementen die bewustwording creëren van onderwerpen die aan de basis liggen van moeilijkheden waarmee gays kampen. Ook de aanwezigheid van niet deelnemende gays op een evenement kan gezien worden als een positieve steun.

Externe invloeden: AIDS en etniciteit

In de vorige empirische hoofdstukken zijn de invloeden van mechanismen van stigmatisering en coping strategieën op het sociaal kapitaal van gays aangetoond. In het theoretisch kader werd echter aangegeven dat ook andere aspecten zoals o.a. AIDS en etniciteit invloed kunnen hebben op het sociaal kapitaal van gays. In dit extra hoofdstuk wordt aan deze twee thema's aandacht geschonken.

AIDS

In Quetzaltengango kan het dragen van het Hiv-virus een extra stigma vormen zowel binnen netwerken als familie, werk, vrienden als binnen gay netwerken. Discriminatie neemt zijn vorm in bv. negeren, afstandelijkheid en uitsluiting en wordt gevoed door ongegronde angst voor besmetting via bv. aanrakingen of samen eten.⁸⁴ Hierdoor geraken Hiv-positieven gemakkelijk geïsoleerd en krijgen dus voornamelijk te maken met de negatieve aspecten, die sociaal kapitaal met zich kan meebrengen. Bij gays kan angst voor deze mechanismen van stigmatisering op basis van het Hiv-virus o.a. binnen de gay gemeenschap leiden tot het vermijden van een test of tot het zijn van drager te verzwijgen.⁸⁵ Hierdoor lopen ze de kans anderen te besmetten.

Het doel van seksuele voorlichting is o.a. om het risico om het Hiv-virus op te lopen te voorkomen. Ondanks dat dit verplicht onderdeel van het Guatemalteekse leerprogramma op de scholen vormt, mist het vaak zijn doel. In hoeverre dit onderdeel gegeven wordt, is erg afhankelijk van hoe conservatief de school of leraar is en in hoeverre ze hierover willen praten.⁸⁶ Gays gaven aan dat dit op hun school meestal niet werd gegeven en als het gegeven werd, was het zeer oppervlakkig. Hieruit is vast te stellen dat jongeren slechts minimaal ingelicht worden over AIDS en het gebruik van een condoom en in het bijzonder gay gericht condoomgebruik. Hierdoor blijft men onwetend over de praktische kanten van condoomgebruik: hoe een condoom te bewaren, het omdoen en afdoen van een condoom en het gebruik van glijmiddel. Het zijn voornamelijk AIDS-organisaties die deze cruciale kennis verlenen. In Xela zijn er AIDS-campagnes speciaal gericht naar de gay populatie. Campagnes

⁸⁴ Interview: Javier – 24 maart 2008 ; interview: Nico – 13 april 2008

⁸⁵ Interview: Nico – 13 april 2008 ; interview: Fernando – 9 april 2008

⁸⁶ Informeel gesprek: onderwijzeres Linda – 23 maart 2008

worden bijvoorbeeld gevoerd op een evenement via infostanden, die van meestal praktische aard zijn.

Voor veel gays komt deze informatie echter na al enige seksuele ervaringen. De drempel van seksueel contact kan namelijk bijzonder laag liggen bij gays. Een oorzaak hiervan kan o.a. seksueel kindermisbruik tijdens de jeugd zijn, waarvan vaak sprake is bij gays en de drempel van seksueel contact aanzienlijk kan verlagen. Dit maakt dat veel gays reeds een (lange) tijd onbeschermd seks hebben, alvorens de risico's en het gebruik van een condoom te kennen. Transprostituees lopen bovenop dit nog eens extra risico doordat ze via hun beroep tot twee risicogroepen voor het oplopen van Hiv-virus behoren.

Naast campagnes van AIDS-organisaties, is men in de medische sector ook zeer gewillig mee te werken aan preventiecampagnes gericht naar gays en transprostituees en het begeleiden en ondersteunen van Hiv-positieve gays.⁸⁷ Zo geeft een gay en drager van het Hiv-virus aan dat het medisch centrum veel voor hem betekent. Zijn homoseksualiteit is geen probleem en ze zijn erg aardig en begaan met hem. Het biedt hem veel steun.⁸⁸

Etniciteit

Zoals in het context hoofdstuk naar voren kwam, is er binnen de Guatemalteekse samenleving sprake van discriminatie van inheemse etniciteit, onafhankelijk van homoseksualiteit. Ook in Quetzaltenango speelt etniciteit nog steeds een rol. Discriminatie werd o.a. aangetoond door de pejoratieve benamingen voor indigenas als: *indio* en *analfabeto*, het Spaanse voor indiaan en analfabeet. Ook de correlatie tussen indigena en lage sociale economische toestand, wordt aangegeven als basis voor discriminatie.⁸⁹ Begrippen die indigenas stereotyperen zijn lage scholing, lage klasse, het platteland en de markt, terwijl ladinos geassocieerd worden met studeren, werken op een kantoor, banken, betere klasse enz.⁹⁰ Ook al zijn er indigenas in Quetzaltenango die erg welgesteld zijn, blijft deze redenering hangen in de geest van de samenleving. Het zijn van indigena en gay zorgt hierdoor voor een dubbele stigma.

Er zijn aanwijzingen dat uiting binnen indigena netwerken moeilijker is dan binnen ladino netwerken. Een lid van *sol y luna*⁹¹ geeft aan dat er meer discriminatie binnen de indigena cultuur t.o.v. gays is dan binnen de ladino cultuur. Dit verklaart hij door het verschil in levensstijlen van indigenas en ladinos. De indigena gemeenschap is meer gesloten, is meer

⁸⁷ Interview: Nico – 13 april 2008; interview: Nadia – 26 maart 2008; interview Antonio – 13 april 2008

⁸⁸ Interview: Nico – 13 april 2008

⁸⁹ Interview: Fernando – 9 april 2008

⁹⁰ Interview: Fernando – 9 april 2008

⁹¹ *Sol y luna* is een organisatie gericht op indigena gays in Xela. Deze ondervindt moeilijkheden met het vinden van steun en is daarom niet actief. Af en toe komen de leden samen om verdere plannen te maken.

gehecht aan tradities en indigenas wonen meer op het platteland. De ladinos daarentegen, wonen meer in de stad, behoren vaak tot betere klasse en hebben meestal meer mogelijkheden om te reizen naar andere landen.⁹² Hierdoor hebben ladinos vaak meer mogelijkheden, die aan een meer open geest kunnen bijdragen. Daarnaast geeft hij ook aan dat er veel ver afgelegen inheemse dorpen zijn, waar een gay er helemaal alleen voor staan. Dit sluit aan bij Witham en Mathy (1986), die erop wijzen dat gay-subcultuur in afgelegen traditionele samenlevingen moeilijk tot stand komt. Hierdoor kunnen gays daar heel hun leven geïsoleerd leven.

In de samenleving is het gebruikelijk dat indigenas hun etniciteit willen verbergen omwille van deze discriminatie. Er is dan ook een geleidelijk verlies in tradities te merken in Quetzaltenango, zeker onder de gay populatie.⁹³ Discriminatie op basis van etniciteit trekt zich door tot binnen de gay gemeenschap. Gay en indigena zijn, kan tot een intern conflict leiden. De gay scène in Quetzaltenango is voornamelijk gericht op ladinos. Dit zou verklaard kunnen worden, doordat gay scène zich gemakkelijker in steden ontwikkelt (Witham & Mathy: 1986), die in Guatemala voornamelijk een sterke invloed van ladinos kent. De gay scène in Quetzaltenango maakt weinig ruimte voor indigena gays. Daarom heeft acht jaar geleden een groep van vier indigena gays beslist het Miss Ali evenement te lanceren. Dit is gebaseerd op een indigena traditie *umial re-xela-juj-noj*, het Quich'è voor de dochter van Quetzaltenango. Het doel van dit evenement is om een ruimte te creëren om zich te kleden als indigena vrouw in *traje*⁹⁴ en voor maya tradities als bijvoorbeeld het luisteren van *marimba* en het dansen van de *son*.⁹⁵

Maar in de acht jaar tijd dat het evenement Miss Ali wordt gehouden, is deze groep tot slechts tien indigena gays gegroeid. Er zijn wel meer indigena gays in Quetzaltenango, maar velen houden er niet van hierin te participeren omdat ze moeite hebben met hun inheemse etniciteit. Ze hebben schaamte hiervoor en willen het verborgen houden. Participanten binnen dit evenement dragen daarom naar buiten dat ze trots zijn op hun gay zijn en hun etniciteit.⁹⁶ Dit is vergelijkbaar met de dubbele statement van afro-amerikaans gays in de V.S. Ook de omvang van gay supporters die naar het evenement kunnen komen, laat de minderwaardigheid van dit evenement binnen de gay gemeenschap blijken. Beduidend minder

⁹² Interview: Fernando – 10 april 2008; interview: Julio 22 februari 2008

⁹³ Interview: Fernando – 9 april 2008

⁹⁴ *Traje* is de traditionele klederdracht van indigena vrouwen.

⁹⁵ Interview: Julio – 22 februari 2008

⁹⁶ Interview: Julio – 22 maart 2008

gays dan op andere evenementen, hechten belang aan dit evenement. Ook de miss van deze verkiezing wordt veel minder belangrijk geacht binnen de gay gemeenschap.⁹⁷

Een tweede intern conflict tussen inheemse etniciteit en homoseksualiteit is op basis van uiterlijk. Zoals in het vorige hoofdstuk naar voren kwam, hechten veel gays belang aan uiterlijk. Mode vormt hierin een belangrijk element. Men houdt van strakke, krappe modieuze kleding, die veel aan de verbeelding overlaat, een stijl die ook wel metroseksueel genoemd wordt. Deze stijl is erg populair in het gay uitgaansleven en tegenstrijdig met de traditionele klederdracht van indigenas.⁹⁸ Voor een indigena gay zijn er dus veel redenen om zijn etniciteit verborgen te houden.

Conclusie

Het dragen van het Hiv-virus en het zijn van indigena, dat gestereotypeerd wordt als laag geschoold, arm en van het platteland, kan zorgen voor een dubbele stigma van een gay. Ook gay netwerken zelf kunnen hier aan bijdragen. Hierdoor kunnen gays met bijkomstige negatieve aspecten van sociaal kapitaal geconfronteerd worden, die empowerment bemoeilijken. Door angst voor de gevolgen van deze stigma's, zijn er gays die trachten hun AIDS of etniciteit te verbergen. Bij AIDS kan dit leiden tot het besmetten van anderen, waardoor ook de negatieve gevolgen voor sociaal kapitaal worden door gegeven. AIDS-preventie schiet tekort in scholen op vlak van de praktische kant van condoomgebruik en gay gericht condoomgebruik. AIDS-organisaties schieten tekort in het informeren over Hiv-virus alvorens eerste seksueel contact. Wel biedt de medische sector steun aan AIDS patiënten ongeacht hun seksualiteit.

Naast stigma op basis van inheemse etniciteit, bemoeilijkt deze etniciteit ook op andere vlakken empowerment. Zo maakt hun cultuur, die gekenmerkt wordt door gesloten en traditiegetrouw, en de meer landelijke ligging, het moeilijker voor gays om zich te uiten. Ook kan inheemse etniciteit tot intern conflict leiden met hun gay identiteit. De gay scène is voornamelijk gericht op ladinos en kent eveneens discriminatie t.o.v. indigenas.

⁹⁷ Interview: Pablo – 5 april 2008

⁹⁸ Interview: Fernando – 9 april 2008

Deel 3

conclusie

Conclusie

De *emic* definitie in Quetzaltenango bevestigt dat het definiëren van homoseksualiteit betwistbaar is. Uit de afbakening van het begrip gay in Quetzaltenango blijkt de pasivo-activo indeling volgens Murray (1995) en Trexler (1995, geparafraseerd in Hardin 2002) te rigide. Dit blijkt uit o.a. uit de term *versátil*, dat zowel voor *activo* als *pasivo* staat. De definitie van OASIS (2006) op basis van integratie van homoseksualiteit in de identiteit is meer allesomvattend. Maar ook bij deze definitie is er sprake van een grijze zone, doordat men meerdere identiteiten heeft, afhankelijk van de context. Hierdoor kan homoseksualiteit gedeeltelijk worden geïntegreerd in eigen identiteit, zoals discrete gays dat doen. Daarnaast is er sprake van discrepantie tussen *emic* en *etic* definities. De *etic* definitie van transgenders, een term die niet echt gekend is in Xela, wordt *emic* als gay en travestiet of travestiet prostituee gedefinieerd. En de *emic* definitie van travestiet prostituee staat voor de *etic* betekenis van transprostituee.

In het context hoofdstuk werd op basis van het rapport van de UNDP (2000) aangegeven dat er sprake is van stigma in Guatemala. Ook werd aangegeven dat culturele waarden en normen hierin kunnen bijdragen. Dit wordt door empirische gegevens bevestigd en bevestigd tevens ook dat stigmatisering in *mindlessness* tot uiting kan komen. De taboe van homoseksualiteit en culturele hegemoniale waarden en normen volgens gender en kerk dragen bij tot het stigma van homoseksualiteit als mentale ziekte, hoer en zonde. De op de stereotype genderrollen *machismo* en *marianismo* gebaseerde hypothese dat de mate van discriminatie recht evenredig is met de mate van het waargenomen worden als vrouwelijk (*obvio*), werd bevestigd door empirische gegevens. Daarnaast werd ook een recht evenredige correlatie vastgesteld tussen de mate van discriminatie en de mate van openlijk uiten van homoseksualiteit. Deze correlatie sluit eveneens aan bij de stereotype genderrollen. Deze discriminatie kan ervaren worden als angst en kan weggenomen worden door een evenwicht te vinden tussen jezelf een eigen plek geven in je identiteit en het uiten binnen de samenleving.

In het theoretische kader werd aangegeven dat het verband tussen mechanismen van stigmatisering, die overeenkomen met negatieve aspecten van sociaal kapitaal, en afname van sociaal kapitaal onderzocht zou worden. Alsook de positieve en negatieve invloed van coping strategieën zouden onderzocht worden. En dat ook situationele factoren een invloed kunnen

hebben op het effect van de coping strategie. Empirische gegevens tonen aan dat invloeden van mechanismen van stigmatisering als afwijzing, uitsluiting, discriminatie inderdaad tot een afname van sociaal kapitaal kunnen leiden. Echter kan dit negatieve effect van stigmatisering op sociaal kapitaal soms onderschept worden door bepaalde coping strategieën. De keuze tot coping strategieën met positief effect kan echter worden beperkt door situationele factoren. Dit laatste is o.a. het geval in de katholieke en evangelische kerk.

Binnen de katholieke en evangelische kerk leidt het stigma “zonde” vaak tot afname van sociaal kapitaal door (in)directe uitsluiting en het aanzetten tot vermijden en/of ontkennen van homoseksualiteit. Echter speelt ook de keuze in coping strategie hierin een rol, waarbij ook situationele factoren hun bijdrage hebben. Dit was ondermeer te merken in de katholieke en evangelische kerk. Situationele factoren binnen de katholieke kerk zoals boetedoening en confessie kunnen reinigend werken. Een positieve reactie op confessie kan bovendien als een acceptatie van homoseksualiteit door God en dus als positieve steun gezien worden. Dit geeft de mogelijkheid tot coping strategieën met een positief effect op de werking van stigmatisering. Bovendien laat dit meer ruimte voor overbrugging tussen homoseksualiteit en katholicisme dan binnen de evangelische kerk. Daarin laat de situatie niet echt de mogelijkheid voor coping strategieën toe, die positieve aspecten van sociaal kapitaal benadrukken. Situationele factoren als de verwachting van een strikte levensstijl en fatsoenlijk uiterlijk liggen, samen met het ontbreken van boetedoening en confessie, hier aan de basis. Effectieve afname van sociaal kapitaal door stigmatisering hangt dus af van de mogelijke coping strategieën die beïnvloed worden door situationele factoren.

Binnen de familie bestaan coping strategieën van gays voornamelijk uit het verborgen houden of het uiten van homoseksualiteit. Gays die hun homoseksualiteit verborgen houden, doen dit voornamelijk uit schrik voor negatieve aspecten van sociaal kapitaal als afwijzing, uitsluiting, vermindering van hulpbronnen enz. De relaties van ongeuite gays missen daarom aan vertrouwen en zijn op valse gronden gebaseerd, waardoor het sociaal kapitaal niet duurzaam en kwalitatief van lage aard is. Bovendien is de angst van deze gays voor afname van sociaal kapitaal meestal niet helemaal gegrond. Op korte termijn zien we dat het uiten van homoseksualiteit inderdaad meestal een directe negatieve impact als afwijzingen, uitsluiting en vermindering van hulpbronnen heeft op het sociaal kapitaal. Maar op lange termijn is er vaak sprake van een positieve wending en een (re)constructie van sociaal kapitaal. Relaties binnen de familie worden zelfs duurzamer en sterker dan voor de uiting. Het uiten van homoseksualiteit binnen primaire netwerken heeft dus op langere termijn meestal een positief effect op het sociaal kapitaal en is daarom gunstiger voor eventuele empowerment.

Het proces van uiten van homoseksualiteit binnen het primaire netwerk familie bevestigt het verband dat gelegd is tussen (re)constructie van sociaal kapitaal en het bevorderen van empowerment en (her)integratie, in dit geval de familie. Toch is dit niet altijd het geval. Het engageren binnen de gay gemeenschap van gestigmatiseerde gays kan als het opnieuw positioneren of (re)construeren van sociaal kapitaal gezien worden. Echter laat de gay gemeenschap van Xela zien, dat het opnieuw positioneren of (re)construeren van sociaal kapitaal ook voornamelijk negatieve aspecten van sociaal kapitaal kan benadrukken. Eén gay bar/disco en drie evenementen die op jaarlijkse basis plaatsvinden, bieden dan wel een ruimte in Xela waar gays zich kunnen amuseren en andere gays ontmoeten zonder beperkingen of kritiek van buiten af. Echter is men binnen de gay gemeenschap eveneens niet vrij van mechanismen van stigmatisering. Basissen die negatieve aspecten van sociaal kapitaal met zich meebrengen zijn het belang van uiterlijk en lichaam en leeftijd, type, cliënteel alsook waarschijnlijk klasse. Er is zelfs sprake van interne discriminatie op basis van homoseksualiteit door gays zelf, die via negeren, expliciet vertoon van afkeuring, afgunst en discriminatie hun eigen homoseksualiteit verborgen willen houden. Dit kan ten koste gaan van eigen sociaal kapitaal en dat van anderen. Deze negatieve aspecten van sociaal kapitaal zorgen voor de verdeeldheid en rivaliteit onder subgroepjes en individuen binnen de gay gemeenschap.

Empowerment door middel van opnieuw positioneren of (re)constructie van sociaal kapitaal hangt dus af van in hoeverre positieve en negatieve aspecten van sociaal kapitaal worden benadrukt. Bovendien zijn positieve aspecten van sociaal kapitaal als harmonie, vertrouwen, positieve steun en verantwoordelijkheid noodzakelijk binnen de gay gemeenschap voor het oprichten van gay organisaties, die het proces van empowerment systematisch kunnen voeden. Deze positieve aspecten zijn wel op kleinschalig niveau aanwezig binnen vriendengroepjes in Xela, maar te kleinschalig voor de vorming van actieve organisaties.

Aan de hand van theorie werd aangegeven dat ook externe factoren invloed kunnen hebben op sociale netwerken. Twee aspecten die in de context van Guatemala als relevante combinatie met homoseksualiteit werden aangegeven, zijn AIDS en etniciteit. Empirische gegevens tonen aan dat het dragen van het Hiv-virus en het zijn van indigena, dat gestereotypeerd wordt als laag geschoold, arm en van het platteland, kan zorgen voor een dubbele stigma van een gay binnen de samenleving. Ook de gay gemeenschap draagt hier aan bij. Hierdoor kunnen gays met bijkomstige negatieve aspecten van sociaal kapitaal geconfronteerd worden, die ook empowerment extra bemoeilijken.

Door angst voor de gevolgen van deze stigma's, zijn er gays die trachten hun AIDS of etniciteit te verbergen. Bij AIDS kan dit leiden tot het besmetten van anderen, waardoor ook de negatieve gevolgen voor sociaal kapitaal worden doorgegeven. AIDS-preventie is aanwezig in Quetzaltenango, maar schiet tekort in scholen op vlak van de praktische kanten van condoomgebruik en gay gericht condoomgebruik. Dit tekort wordt via preventiecampagnes van AIDS-organisaties opgelost, maar zij schieten op hun beurt tekort in het informeren over preventie alvorens het eerste seksueel contact van gays. Wanneer preventievoorlichtingen hun doel hebben gemist, kunnen gays in Quetzaltenango 'gelukkig' wel op de medische sector rekenen, die steun aan AIDS-patiënten biedt ongeacht hun seksualiteit.

Naast de minderheidspositie van inheemse etniciteit binnen de samenleving, bemoeilijkt deze etniciteit ook op andere vlakken empowerment voor gays. Zo maakt hun cultuur, die gekenmerkt wordt door gesloten en traditiegetrouw, en de meer landelijke ligging, het moeilijker voor gays om zich te uiten. Dit bevestigen ook Witham en Mathy (1986), die aangeven dat de gay subcultuur in afgelegen traditionele samenlevingen moeilijker tot stand komt. Ook kan inheemse etniciteit tot intern conflict met hun gay identiteit leiden. De gay scène is voornamelijk gericht op ladinos en kent eveneens discriminatie t.o.v. indigenas. Er zijn dus redenen genoeg om inheemse etniciteit te willen verbergen. Gays die zowel trots zijn op hun gay en indigena zijn, worden daarom ook minder gesteund vanuit de gay gemeenschap. Het enige indigena evenement in Quetzaltenango, Miss Ali, wordt dan ook beduidend minder gesteund dan andere evenementen door zowel indigena gays zelf als andere gays.

Om te eindigen wil ik nog even terug komen op het discours rondom de concepten *bonding* en *bridging* sociaal kapitaal. In het theoretisch kader werd aangegeven dat volgens de definitie van Putnam (geciteerd in Norris 2004: 31-32) dit onderzoek opgedeeld zou kunnen worden in het *bonding* netwerk van homoseksuelen en het *bridging* netwerk, dat voor relaties en interacties tussen homoseksuelen en heteroseksuelen staat. Uitgegaan van *bonding* en *bridging*, bevestigen empirische gegevens wat Leonard (2004) en Norris (2004) aangeven over de distinctie van Putnam (2002) tussen *bonding* en *bridging* sociaal kapitaal. Namelijk dat zowel *bonding* als *bridging* sociaal kapitaal positieve als negatieve aspecten kennen. Daarnaast tonen empirische gegevens ook aan dat de beschrijving van Putnam (geciteerd in Norris 2004: 31-32) van *bonding* als het samenbrengen van mensen van dezelfde soort en *bridging* als het samenbrengen van mensen van verschillende soort, nogal vaag is. Wanneer

beschouw je immers dat iemand van dezelfde soort is en wanneer niet? Empirische gegevens tonen aan, dat er binnen de gay gemeenschap duidelijk veel verschil is in gay zijn.

Terugkomend op het inleidende citaat, kunnen we inderdaad vaststellen dat een gay met een irisbloem vergelijkbaar is. Elke gay is anders en dat zorgt voor de nodige conflicten. Wanneer het echter gaat om de rechten van gays, zouden ze samen wel iets kunnen betekenen. Gescheiden, blijft elk slechts de underdog van de mechanismen van stigma.

Referenties

Bourdieu, P.

1980 'Le capital social: notes provisoires', *Actes de la recherche en sciences sociales* 31: 2-3

Burt, R.S.

2005 *Brokerage and Closure: An Introduction to Social Capital*, New York: Oxford University Press

Chenard, C.

2007 'The Impact of Stigma on the Self-Care Behaviors of HIV-Positive Gay Men Striving for Normalcy', *Journal of the Association of Nurses in AIDS care*, 18: 23-32

Coleman, J.S.

1990 *The Foundation of Social Theory*, The Belknap Press of Harvard University Press: Cambridge

Engbersen, G. e.a.

2000 *Balans van het armoedebeleid: vijfde jaarrapport armoede en sociale uitsluiting*, Amsterdam: Amsterdam University Press

Erikson, T.H.

2002 *Ethnicity and Nationalism*, Londen: Pluto Press

Glassman W.E. & M. Hadad

2006 *Approaches to Psychology*, England: Open University Press

Gijssel, M. van

1999 *Strijd om ruimte: lesbisch zijn in Nicaragua*. Afstudeerproject ICAU* S.34

Godoy, R. et al.

2007 'The Role of Community and Individuals in the Formation of Social Capital', *Hum Ecol* 35: 709-721

Goffman, E.

1963 *Stigma: Notes of the Management of Spoiled Identity*. New Jersey: Touchstone

Gutierrez, L.M

1995 'Understanding the Empowerment process: does consciousness make a difference?',
Social Work Research 19: 229-238

Hall, G.B. & G. Nelson

1996 'Social Networks, Social Support, Personal Empowerment, and the Adaptation of
Psychiatric Consumers/Survivors: Path Analytic Models', *Soc. Sc. Med.* 43: 1743-1754

Hardin, H.

2002 'Altering Masculinities: The Spanish Conquest and the Evolution of the Latin
American *Machismo*'. *International Journal of Sexuality and Gender Studies* 7, 1: 1-22

Herd, G.

1997 *Same Sex: Different Cultures*, Colorado: Westview Press

Herek, G.M.

1998 *Stigma and Sexual Orientation: Understanding Prejudices Against Lesbians, Gay
Men, and Bisexuals*, Thousand Oaks: SAGE Publications

Herek, G.M.

2004 'Beyond "Homophobia": Thinking About Sexual Prejudice and Stigma in the Twenty-
First Century'. *Sexuality Research & Social Policy* 1: 6-21

Howard, P. N. & S. Jones (eds.)

2004 *Society Online: The Internet in Context*, Thousand Oaks: Sage Publications

IGLHRC

Website: <http://www.iglhrc.org>

Jones, E.E. et al.

1984 *Social Stigma: The Psychology of Marked Relationships*, New York: W. H. Freeman and Company

Kottak, C.P.

2004 *Anthropology: the Exploration of Human Diversity*, New York: McGraw-Hill

Leonard, M.

2004 'Bonding and Bridging Social Capital: Reflections from Belfast', *Sociology* 38: 927-944

Levy, J.A. & B.A. Pescosolido

2002 *Social Networks and Health*, Oxford: Elsevier Science Ltd

Link, B.G. & J.C. Phelan

2001 'Conceptualizing Stigma', *Annual Review of Sociology* 27: 363-385

López, S.J.L & L.M Zapeta

2006 'Guatemala, el Rostro de la Homofobia', rapport van de organisatie OASIS

McWhirter, D.P. et al.

1990 *Homosexuality/Heterosexuality: Concepts of Sexual Orientation*, New York: Oxford University Press

Miller, C.T. & C.R. Kaiser

2001 'A Theoretical Perspective on Coping With Stigma', *Journal of Social Issues* 57: 73-92

Mohino, S. et al.

2004 'Coping Strategies in Young Male Prisoners', *Journal of Youth and Adolescence* 33: 41-49

Moreno, C.L.

2007 'The Relationship Between Culture, Gender, Structural Factors, Abuse, Trauma, and HIV/AIDS for Latinas', *Qualitative Health Research* 17: 340-352

Murray, S.O.

1995 *Latin American Male: homosexualities*, Albuquerque: University of New Mexico Press

Nagel, J.

2003 *Race, Ethnicity and Sexuality*, Oxford University Press: New York

Pan American Health Organization

2007 'Health in the Americas', 3: 375-393

Pooley, J.A. et al.

2005 'Can sense of community inform social capital?', *The Social Science Journal* 42: 71-79

Portes, A.

1998 'Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology', *Annual Review of Sociology* 24: 1-24

Portes, A.

2000 'The Two Meanings of Social Capital', *Sociological Forum* 15: 1-12

Reding, A.A.

2000 'Perspective Series: Human Rights in Guatemala since the signing of the peace accord.' <http://www.uscis.gov/files/nativedocuments/PSGTM00-001.pdf>

Replogle, J.

2005 'Sex and the Catholic Church in Guatemala', *Lancet (North American edition)*, 366: 622-624

Stevens, E.P.

1973 Marianismo: the Other Face of Machismo in Latin America. In: Pescatello, A. (red.). *Female and male in Latin America: essays*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, pp. 90-101

Svendsen, G.L.H.

2006 'Studying Social Capital in situ: A Qualitative Approach', *Theory and Society* 35: 39-70

Toro-Alfonso, J. et al.

2005 'AIDS-Related Stigma and Social Interaction: Puerto Ricans Living With HIV/AIDS', *Qualitative health research*, 15: 169-187

UNDP

2000 'Guatemala: la fuerza incluyente del desarrollo humano'

http://hdr.undp.org/en/reports/nationalreports/latinamericathecaribbean/guatemala/guatemala_2000_sp.pdf

Valdiserri, R.O.

2002 'HIV/AIDS Stigma: An Impediment to Public Health', *American journal of public health*, 92: 341-343

Vazquez, C.I. & D. Rosa

1999 'An Understanding of Abuse in the Hispanic Older Person : Assessment, Treatment, and Prevention', *Journal of Social Distress and the Homeless* 8: 193-206

Warren, C.A.B.

1974 *Identity and Community in the Gay World*, New York: John Wiley & Sons

Whitam, F.L.

1983 'Culturally invariable properties of male homosexuality: Tentative conclusions from cross-cultural research', *Archives of sexual Behavior* 12, 207-226

Whitam, F. L. & R. M. Mathy

1986 *Male Homosexuality in four Societies: Brazil, Guatemala, the Philippines, and the United States*, New York: Praeger Publishers

Zimmerman, M.A. et al.

1992 'Further explorations in empowerment theory: An empirical analysis of psychological empowerment', *American journal of community psychology* 20: 707-727

Zoon, C.

2007 *Guatemala*, Amsterdam: KIT Publishers, Oxfam Novib & 11.11.11 uitgeverij